

ETIČKA PITANJA PROBLEMA ZAŠTITE ZVIŽDAČA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Zadro, Magdalena

Master's thesis / Specijalistički diplomski stručni

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Polytechnic in Pozega / Veleučilište u Požegi**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:112:473976>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-26**

VELEUČILIŠTE U POŽEGI
STUDIA SUPERIORA POSEGANA

Repository / Repozitorij:

[Repository of Polytechnic in Pozega - Polytechnic in Pozega Graduate Thesis Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

VELEUČILIŠTE U POŽEGI

MAGDALENA ZADRO, MBS: 293

ETIČKA PITANJA PROBLEMA ZAŠTITE ZVIŽDAČA U REPUBLICI HRVATSKOJ

DIPLOMSKI RAD

Požega, 2020. godine.

VELEUČILIŠTE U POŽEGI

DRUŠTVENI ODJEL

SPECIJALISTIČKI DIPLOMSKI STRUČNI STUDIJ TRGOVINSKO POSLOVANJE

**ETIČKA PITANJA PROBLEMA ZAŠTITE ZVIŽDAČA U REPUBLICI
HRVATSKOJ**

DIPLOMSKI RAD

IZ KOLEGIJA POSLOVNA ETIKA

MENTOR: doc. dr. sc. Barbara Pisker

STUDENT: Magdalena Zadro

MATIČNI BROJ STUDENTA: 293

Požega, 2020. godine.

SAŽETAK

Mnoge zemlje i međunarodne organizacije donose zakone i pravila kojima se štiti „zviždače“. Zaštita „zviždača“ u svijetu funkcionira putem međunarodnih rješenja, UNICEF-a, Vijeća Europe te Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Od 2019. godine u Republici Hrvatskoj u upotrebi je Zakon o zaštiti prijavitelja nepravilnosti. U vrijeme kada Hrvatska nije imala sveobuhvatan zakon koji štiti „zviždače“ zaštita se vršila putem sljedećih zakona: Zakon o državnim službenicima, Zakon o radu, Zakon o kaznenom postupku i Zakon o sustavu unutarnjih financijskih kontrola u javnom sektoru. „Zviždači“ u većini slučajeva postaju žrtve sustava te snose brojne posljedice. Neki od poznatijih „zviždača“ u Hrvatskoj su: Ankica Lepej, Vesna Balenović, Jasmina Jovev i Srećko Sladoljev. Ono što ih sve povezuje je da su nakon „zviždanja“ ostali bez posla, no opet bi sve ponovili.

Ključne riječi: „zviždači“, zaštita, etika, „zviždanje“, posljedice, korupcija, Hrvatska

SUMMARY

Many countries and international organizations pass laws and rules applied to „whistleblowers“ protection. Protection of „whistleblowers“ in the world works through international solutions, UNICEF, the Council of Europe and the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. In the Republic of Croatia, in 2019., the Law on the protection of „whistleblowers“ was created. At a time when Croatia did not have a comprehensive law which protects „whistleblowers“, protection was provided through the following laws: Civil Servants' law, Labor law, Law on Criminal Procedure and Law on the Systems of Internal financial controls in the public sector. In most cases „whistleblowers“ become victims of the system and they face numerous consequences. Some of the famous „whistleblowers“ in Croatia are: Ankica Lepej, Vesna Balenović, Jasmina Jovev and Srećko Sladoljev. What connects them all is that even they lost their jobs after „whistle“, they would do it again.

Key words: „whistleblowers“, protection, ethics, „whistle“, consequences, corruption, Croatia

Sadržaj

1. UVOD	1
2. POSLOVNA ETIKA.....	2
2.1. Subjekti, objekti i procesi poslovne etike.....	3
2.2. Društvena odgovornost poduzeća	6
3. IZRAZ „WHISTLEBLOWER“ ILI „ZVIŽDAČ“	8
3.1. Vrste prijavljivanja nepravilnosti	9
3.2. Motivi za zviždanjem i posljedice istupa zviždača	11
3.3. Što je važnije: „zviždač“ ili „zviždanje“?	12
3.4. Važnost reagiranja na „zviždanje“	13
4. ZAŠTITA ZVIŽDAČA U SVIJETU	15
4.1. Međunarodna rješenja	15
4.2. UNICEF	17
4.3. Vijeće Europe	18
4.4. Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.....	20
5. ZAŠTITA ZVIŽDAČA U REPUBLICI HRVATSKOJ	22
5.1. Zakon o državnim službenicima	23
5.2. Zakon o radu.....	25
5.3. Zakon o kaznenom postupku.....	25
5.4. Zakon o sustavu unutarnjih financijskih kontrola u javnom sektoru	26
5.5. Zakon o zaštiti prijavitelja nepravilnosti	27
6. ZVIŽDAČI U REPUBLICI HRVATSKOJ	32
6.1. Ankica Lepej	33
6.2. Vesna Balenović.....	36
6.3. Jasmina Jovev.....	39
6.4. Srećko Sladoljev.....	40
6.5. Usporedba 4 slučaja „zviždanja“	42
7. ZAKLJUČAK	44
POPIS LITERATURE	45
POPIS SLIKA	49
POPIS KRATICA	50

1. UVOD

Tema ovog diplomskog rada je Etička pitanja problema zaštite zviždača u Republici Hrvatskoj.

Mnogo ljudi se najmanje jednom u životu susrelo s određenim oblikom korupcije ili nezakonite radnje, ali dobar dio nije skupio hrabrosti kako bi javno govorio o tome. Očigledno je da se ljudi boje posljedica kao što su osveta, prijetnje, degradiranje, otkaz i najvažnije, boje se za svoj i život svoje obitelji. Ipak, postoje i oni koji se odluče poduzeti određene mjere, odnosno odluče se „zviždati“.

Osobe koje se odluče prijaviti korupciju od velike su važnosti za provođenje i otkrivanje korupcijskih kaznenih djela. Korupcija se uglavnom odvija unutar četiri oka te ju je često bez interne dojave teško prepoznati. Upravo zbog toga na „zviždače“ se ne bi trebalo gledati kao na „izdajnike“, već hrabre ljude koji ne pristaju na šutnju i žele dobrobit za sve.

Predmet ovog diplomskog rada su prijavitelji nepravilnosti, odnosno „zviždači“. Svrha rada je reći nešto o poslovnoj etici, pojasniti izraz „zviždač“ te objasniti kako funkcionira zaštita „zviždača“ u svijetu i u Hrvatskoj.

Cilj je nakon teoretskog djela analizirati četiri slučaja hrvatskih „zviždača“, opisati njihova iskustva, motive, posljedice i mišljenja nakon „zviždanja“ te napraviti komparativnu analizu između navedenih.

U prvom dijelu rada definira se pojam poslovne etike, njeni subjekti, objekti i procesi te se definira društveno odgovorno poslovanje. U drugom dijelu objašnjava se pojam „zviždač“, navode se vrste prijavljivanja nepravilnosti, raspravlja se o tome koji su motivi za „zviždanje“, posljedice „zviždanja“ i važnost reagiranja. U trećem dijelu objašnjena je zaštita u svijetu kroz međunarodna rješenja, UNICEF, Vijeće Europe i Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Nakon toga, putem raznih zakona, objašnjava se zaštita prijavitelja nepravilnosti u Hrvatskoj. Zatim se opisuju četiri slučaja hrvatskih „zviždača“ te se provodi komparativna analiza istih. Na kraju rada iznosi se zaključak.

2. POSLOVNA ETIKA

Svaki posao uključuje mrežu međuljudskih odnosa: poslodavac – zaposlenik, proizvođač – potrošač, menadžer – dioničar i slično. Sve to su ekonomski odnosi, ali isto tako i moralni odnosi kojima se bavi poslovna etika. Poslovanje bi trebalo pridonositi općem dobru, međutim često se kao glavni cilj postavlja profit, a zanemaruje etička razina poslovanja. Neetično ponašanje indirektno utječe na profit jer etički propust može dovesti do smanjenog ili potpunog gubitka povjerenja potrošača što za sobom povlači i smanjenje konkurentnosti.

„Tvrtka postoji da bi ostvarivala što manje troškova, a što više profita. Iako je teško dokazati financijsku isplativost etične prakse upravljanja, etičnost i ostvarivanje dobiti ne moraju biti nužno u sukobu.“ (Ćorić i Jelavić, 2009: 396)

Krkač, (2007: 201) tvrdi: „Poslovna etika je grana primijenjene etike, a proučava što je dobro i ispravno za posao.“

Poslovna etika u užem smislu prema Krkač i Jalešnjak (2016: 193) definira se kao etika određenih obligacija i dužnosti vezanih uz profesiju ili struku, vrstu posla, ili čak uz cijelo društveno ili poslovno područje, a najčešće se izražava etičkim kodeksom.

Za pravilnu primjenu poslovne etike dobro je razumjeti etiku na mnogim razinama, u ovom slučaju razlikovanje normativne i deskriptivne etike. Normativna etika odnosi se na principe koje bi ljudi trebali slijediti te opisuje kako bi trebalo izgledati njihovo ponašanje, dok deskriptivna etika, kao što joj sama riječ govori, identificira vrijednosti koje ljudi smatraju važnima.

Prema Bebek i Kolumbić (2004: 9) poslovanje se odvija učinkovito i moralno ukoliko su ispunjeni ovi uvjeti:

- Unutar svake elementarne funkcije poslovni subjekti etično obavljaju sve osnovne službe – usklađene po vrsti,
- sve službe i funkcije događaju se u okviru osnovnih procesa službe te su značajke usklađene po kriteriju faze,

- poslovni subjekti se optimalno bave svim osnovnim funkcijama unutar poslovnog sustava.

Dakle, sve poslove potrebno je obavljati u okviru složenosti, vrste i trenutka koji zadovoljava poslovne, ali i etičke kriterije.

2.1. Subjekti, objekti i procesi poslovne etike

„Subjekt poslovne etike nositelj je moralne dužnosti ili odgovornosti u poslovanju. U shematskom smislu on je dužnosnik ili odgovornik, to jest moralno odgovorna osoba ili grupa osoba.“ (Bebek i Kolumbić, 2004: 9)

Subjekt poslovne etike različito opisuju različite kulture, ali sva postojeća poimanja poslovno moralnog subjektiviteta sadržana su u četiri elementarne kategorije. U kontekstu fizičke osobe razlikuje se pojedinačni i osobni subjektivitet, dok je kod pravne osobe prepoznatljiv organizacijski i društveni.

Prema Vujić (2012: 44) subjekti poslovne etike su:

- pojedinac,
- pravna osoba,
- poslovna kultura i procesi rada,
- okruženje.

Pojedinac se povezuje s fizičkom osobom, a identitet subjekta proizlazi iz odnosa s ostalim subjektima. Vođen je snagom vjere, razuma, naukom Crkve te socijalnom etikom.

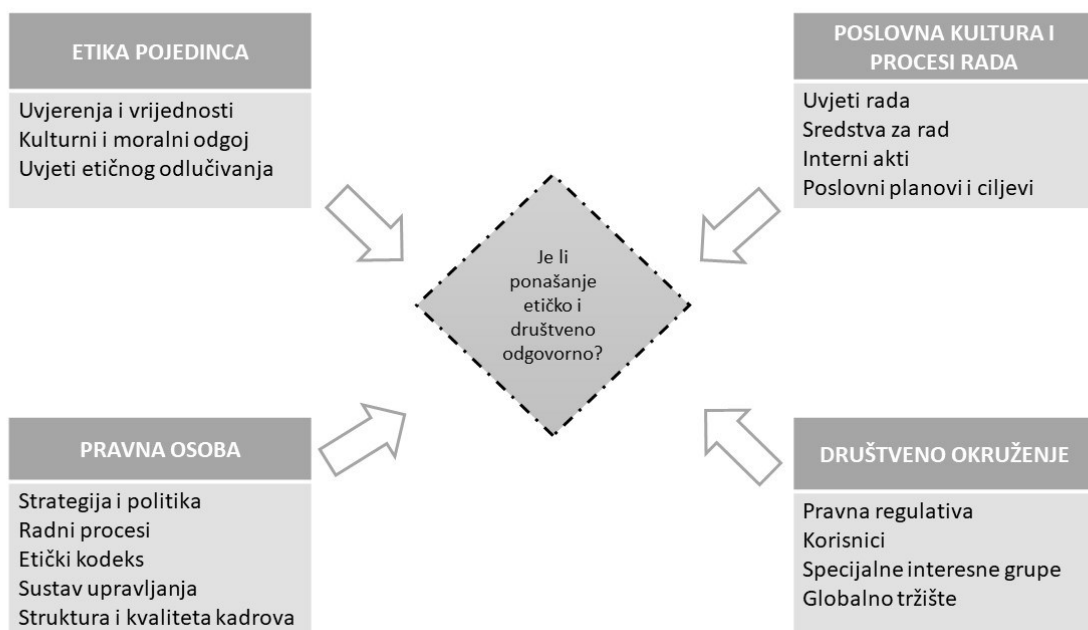
Pravna osoba, odnosno trgovačko društvo ili ustanova, u svoje poslovanje uvodi etičke norme i kao takva odgovorna je prema vlasnicima, djelatnicima, potrošačima, dobavljačima te svome okruženju u cijelosti.

Kod trećeg elementa naglasak je na osobnoj i individualnoj misiji unutar određene organizacije. Skoro pa sve aspekte pravne osobe moguće je preslikati na poslovnu osobu, a organizacijska odgovornost uz pravnu uključuje i moralnu odgovornost. Pojedinci snose odgovornost za organizaciju u kojoj rade.

Okruženje čini priroda te regionalna i lokalna samouprava. Drugim riječima, svi individualci, pravne osobe i njihovi procesi rada te drugi subjekti koji su odgovorni prema društvu u cijelosti. Odgovornost je obostrana jer i društvo je moralno odgovorno svakoj fizičkoj i pravnoj osobi.

Navedeni subjekti prikazuju se na slici u nastavku rada.

SLIKA 1: SUBJEKTI KOJI UTJEČU NA ETIČKO POSLOVNO PONAŠANJE

Izvor: Prilagođeno prema Vujić (2012: 45)

Prema Bebek i Kolumbić (2004: 15) objekte institucije moguće je definirati kao funkcije gospodarstva, to jest djelatnosti, a one su sljedeće:

- primarne – koleksijske,
- sekundarne – proizvodne,
- tercijarne – uslužne,
- kvartarne – informatičko-intelektualne.

Navedene funkcije svima su dobro znane u gospodarstvu, međutim kod poslovanja poduzeća javljaju se i druge funkcije kao što su: kadrovske funkcije, funkcije istraživanja i razvoja, prodajne funkcije, proizvodne itd.

Predikati u poslovnoj etici prikazuju procese u raznovrsnim fazama poslovnih aktivnosti i različitim vremenskim etapama.

Bebek i Kolumbić (2004: 16) u kontekstu gospodarstva navode sljedeće faze:

- gospodarska,
- poduzetnička,
- poslovodna i
- potrošačko – komunikacijska.

Gospodarska faza je faza raščlambe i inicijacije novog procesa, a slikovito se uspoređuje sa zimom. U toj fazi sagledava se cijeli ciklus, i bivši i budući, te se koncipira sustav u cijelosti. Fazu je moguće opisati bilo kojom etikom budući da su sve kompatibilne i sadrže jedna drugu.

Poduzetnička faza slikovito je uspoređena s proljećem – to je faza rasta. Ona uključuje riskiranje, investiranje i oslanjanje na vlastite snage.

Faza ljeta ili faza zrelosti sinonimi su za poslovodnu fazu. Poslovodna faza objašnjava proizvodnju robom i uslugama, ali i trgovinu istima. Ona čini važan dio poslovanja te najveći dio literature o poslovnoj etici opisuje upravo tu fazu.

Na kraju dolazimo do potrošačko – komunikacijske faze koja se uspoređuje s jeseni. Ta faza veže se za kolekciju, komunikaciju, razmjenu, kraj ciklusa i uspostavu povratnih informacija.

2.2. Društvena odgovornost poduzeća

Društvena odgovornost poduzeća vrlo je dinamičan i kompleksan izazov s kojim su suočeni poslodavci te se može reći kako je jedan od najosjetljivijih čimbenika ukupnog poslovanja. Samim time, društvena odgovornost poduzeća pojam je koji postaje sve više prepoznatljiv i iz godine u godinu raste broj tvrtki koje svoje poslovanje usmjeravaju upravo u smjeru društvene odgovornosti. Postoje brojne definicije društveno odgovornog poslovanja, a u nastavku se navode sljedeće:

Vogel (2005) kako je navedeno u radu Vrdoljak Raguž (2014: 41) DOP definira kao programe i politike kompanija koje prelaze zakonske obveze kao odgovor na pritiske javnosti i očekivanja okoline.

Hopkins definira društveno odgovorno poslovanje (DOP) kao: "... pažnju s kojom se na etičan i društveno odgovoran način odnosimo prema interesno - utjecajnim skupinama koje se nalaze izvan, ali i unutar organizacije. Cilj društvene odgovornosti je da uz očuvanje profitabilnosti istovremeno omogući stvaranje visokih standarda života za interesno - utjecajne skupine izvan i unutar poduzeća." (Hopkins, 2006 navedeno u Vrdoljak Raguž, 2014: 41)

Prema Kotler i Lee (2009) navedeno u radu Vrdoljak Raguž (2014: 41) vrijedi sljedeća definicija: "Društveno odgovorno poslovanje je predanost poboljšanju dobrobiti zajednice kroz diskretne poslovne prakse i pružanje korporativnih resursa. Korporativne društvene inicijative su glavne aktivnosti koje poduzimaju korporacije za podršku socijalnim ciljevima i ispunjenje obveza prema društveno odgovornom poslovanju".

Navedene definicije veoma su složene, ali jasno ukazuju na to da upotreba društvene odgovornosti u poduzeću nije namijenjena samo unutarnjim sudionicima poduzeća, nego se odnosi na društvo u cjelini. Dakle, DOP utječe na razvoj cijelog gospodarstva, ali pri tome ne ugrožava svoj glavni cilj – ostvarenje dobiti.

Često se kao motiv za DOP tvrtki javlja pritisak javnosti od strane klijenata, raznih udruga, nevladinih organizacija i drugih. Pored toga, svakako je jasno da ukoliko poduzeće posluje društveno odgovorno to pozitivno utječe na njegov ugled; odnosno na cijenu dionica, lojalnost kupaca, vjernost dioničara i dr. Poslovanje na takav način važno je za sva poduzeća koja u fokus stavljaju povjerenje jer je velika vjerojatnost da će potencijalni partneri već u samom početku poslovati upravo s takvim poduzećima. Osim toga, poduzeće stvara pozitivnu sliku koja je u suvremenom poslovnom svijetu ponekad ključan faktor za daljnja razvijanja i širenja.

Krkač (2007: 385) smatra kako je potrebno postaviti ključna pitanja kod određivanja društvene odgovornosti poduzeća, a ona su:

- Kakvi su međuljudski odnosi u radnom okruženju?
- Postoji li etički kodeks?
- Pridonosimo li razvoju lokalne ekonomije?
- Poštujemo li različitosti i pravo na različitosti?
- Utječe li to što radimo sigurnost i zdravlje?
- Uolikoj mjeri je uključena zajednica?
- Jesmo li uključili komponentu zaštite okoliša?

3. IZRAZ „WHISTLEBLOWER“ ILI „ZVIŽDAČ“

Prema Hartmann (2014: 11) izraz „zviždač“ dolazi od engleske riječi *whistleblower*, a originalno označava policajca koji puše (*blow*) u svoju zviždaljku (*whistle*) kao nekada davno bobiji u Velikoj Britaniji koji su puhali u svoje zviždaljke tijekom svjedočenja određenom prekršaju.

Iako je „zviždanje“ zaživjelo zahvaljujući nesebičnom aktivizmu pojedinaca, jednako tako pojedinci stvaraju koncept „zviždanja“ u akademskoj literaturi. Ralf Nader među prvima je definirao samu ideju i pojam „zviždanje“, a njegovim riječima „zviždanje“ je: „čin muškarca ili žene koji vjeruju kako javni interes ima prednost pred interesom organizacije...“

Dakle, u literaturi se mogu naći različita tumačenja pojma „zviždač“, a neka od njih su:

- „Zviždači“ su osobe koje u svojoj profesionalnoj djelatnosti svjedoče radnjama koje nisu zakonite ili su opasne za ljude, prisiljene na to da se opredijele ili za svoju profesionalnu obvezu povjerljivosti ili za svoju građansku dužnost. (Hartmann, 2014: 19)
- „Zviždači“ su zaposlenici, bivši zaposlenici ili članovi organizacija, posebice privatnih ili državnih, koji nedolično ponašanje unutar organizacije prijave kolegama ili institucijama.“ (Habazin, 2010: 332)

Autori uglavnom promatraju „zviždanje“, svatko unutar svog područja, na sličan način. Mijatović (2016: 269) u svome radu opisuje kako različiti autori opisuju „zviždanje“. Jubb ga opisuje kao neslaganje s institucijom koja stvara etičku dvojbu privrženosti. Autori Lewis i Vandekerchove ga promatraju u kontekstu gubitka demokratske kontrole nad društvom zbog globalizacije te promatraju „zviždačeve“ zakone i njihove puteve medijskog izražavanja kao jamstvo demokracije i dobrobiti društva. Grant navodi kako moralna osjetljivost uključena u „zviždačev“ pristup prema društvu, podrazumijeva vjerske termine kao što su hrabrost, odlučnost i požrtvovnost. „Za P. J. Wadella zviždanje je proročka zadaća koju zviždači ostvaruju hrabrim govorenjem istine.“

Zviždač raspolaže stečenim znanjem ili stručnim mišljenjem koje želi podijeliti s drugima kako bi se izvršio zajednički pritisak. U početku to čini interno jer njegov glavni cilj je da se promijeni trenutna situacija, bez obzira radi li se o opasnosti za ljude ili o nezakonitim radnjama.

„Zviždači“ u ranoj fazi otkrivaju probleme u određenim organizacijama, institucijama i tvrtkama s ciljem rješavanja problema. Oni su vrlo važni za otkrivanje i provođenje korupcijskih kaznenih djela. Budući da se korupcija odvija u četiri oka, „zviždači“ imaju vrlo težak zadatak jer dokazi nerijetko nisu dovoljni da uvjere one koje bi trebali. Prema Dubravica (2011: 4) korupcija se definira kao: „zloupotreba dodijeljene moći radi vlastite koristi. Rušenje povjerenja u društvo.“

Prema Dubravica (2011: 32) odnos zviždača i korupcije treba ispitati kroz odgovore na sljedeća pitanja:

- Hoće li veći broj zviždača dovesti do manje korupcije?
- Ukoliko nije tako, što je još nužno osim osiguranja zaštite zviždača?

Može se reći kako u Republici Hrvatskoj i dalje ne postoji dovoljno zviždača jer se mnogi ljudi ne usude na taj korak jer su u strahu da će izgubiti trenutni položaj, odnosno vlastitu sigurnost u organizaciji i izvan organizacije. Kroz povijest je vidljivo kako su zviždači često postajali žrtve različitih oblika osvete (šikaniranje, omalovažavanje, maltretiranje, prijetnje i sl.). Međutim, ukoliko bi se povećao broj „zviždača“ velika je vjerojatnost kako bi došlo i do smanjenja korupcije jer bi se organizacije bojale za svoj ugled.

3.1. Vrste prijavljivanja nepravilnosti

Prema čl. 14. Zakona o zaštiti prijavitelja nepravilnosti (NN 17/19) prijavljivanje može biti unutarnje, vanjsko te javno razotkrivanje.

Na temelju čl. 16. Zakona o zaštiti prijavitelja nepravilnosti (NN 17/19) „Unutarnje prijavljivanje nepravilnosti je otkrivanje nepravilnosti poslodavcu.“, a prema istom zakonu čl. 17. obveza poslodavca je:

1. osigurati mogućnost unutarnjeg prijavljivanja nepravilnosti
2. imenovati povjerljivu osobu za unutarnje prijavljivanje nepravilnosti na prijedlog najmanje 20 % radnika zaposlenih kod poslodavca
3. zaštititi prijavitelja nepravilnosti od štetne radnje i poduzeti nužne mjere radi zaustavljanja štetnih radnji i otklanjanja njihovih posljedica
4. čuvati podatke zaprimljene u prijavi od neovlaštenog otkrivanja, osim ako to nije suprotno zakonu
5. poduzeti mjere radi otklanjanja utvrđenih nepravilnosti.

Prema čl. 20. st. 1. Zakona o zaštiti prijavitelja nepravilnosti (NN 17/19) „Vanjsko prijavljivanje nepravilnosti je otkrivanje nepravilnosti nadležnom tijelu.“

Prijavitelj nepravilnosti može prijaviti nepravilnost nadležnom tijelu ukoliko je ispunjena jedna od pretpostavki:

1. ako postoji direktna opasnost za život, zdravlje, sigurnost, od nastanka štete u velikom opsegu ili uništenja dokaza
2. ako ne postoji mogućnost unutarnjeg prijavljivanja nepravilnosti
3. ako prijavitelj nepravilnosti u postupku unutarnjeg prijavljivanja nije u propisanom roku obaviješten o rezultatima poduzetih radnji po prijavi ili nisu poduzete nikakve radnje kao odgovor na dostavljene informacije
4. ako postoji osnovana bojazan da se u postupku unutarnjeg prijavljivanja ne može osigurati ostvarenje prava na zaštitu
5. ako postoji osnovana bojazan da bi prijavitelj nepravilnosti mogao biti stavljen u nepovoljan položaj zbog prijave nepravilnosti ili mjere koje su poduzete za zaštitu po prijavi nisu bile učinkovite
6. ako prijavitelj nepravilnosti više ne obavlja poslove kod poslodavca. Zakon o zaštiti prijavitelja nepravilnosti (NN 17/19, čl. 20. s. 2. t. 1-6.)

Pučki pravobranitelj je nadležno tijelo za vanjsko prijavljivanje nepravilnosti te on zaprima prijavu, vrši ispitivanje, prosljeđuje nadležnim tijelima. Osim toga, čuva podatke i identitet prijavitelja nepravilnosti od neovlaštenog otkrivanja odnosno objave drugim osobama.

„Javno razotkrivanje nepravilnosti je otkrivanje nepravilnosti javnosti.“ Zakon o zaštiti prijavitelja nepravilnosti (NN 17/19, čl. 23. st. 1.)

Ukoliko postoji direktna opasnost po njegov život, sigurnost, javno zdravlje, životnu sredinu, od nastanka štete velikog opsega ili od uništenja dokaza zviždač ima mogućnost izlaska u javnost bez da prethodno obavijesti poslodavca ili pučkog pravobranitelja.

3.2. Motivi za zviždanjem i posljedice istupa zviždača

„Zviždač“ u većini slučajeva nije osobno pogođen radnjama radi kojih „zviždi“ što bi značilo da je rijetko u pitanju osobni interes od ishoda bilo kakve istrage.

Postavlja se pitanje zašto bi ljudi i pod kojim okolnostima prijavili nezakonite radnje? Mnogo je razloga zbog kojih su ljudi spremni učiniti određene korake zbog nedoličnog ponašanja unutar institucije, a kao najveći pokretač je svakako anonimnost jer su rijetki oni koji se usude riskirati vlastitu poslovnu i privatnu budućnost.

U svome radu Habazin (2010: 346) tvrdi kako na prvi pogled izgleda da se na „zviždanje“ odlučuju osobe koje nisu zadovoljne svojim statusom, plaćom, napredovanjem i sl., realnost je drugačija. Veliki dio „zviždača“ su upravo oni koji vjeruju u sustav te ga podržavaju. Takvi ljudi najviše su zatečeni onime što zamijete u svojoj radnoj okolini i naprosto ne žele drugačije nego upozoriti javnost. S druge strane, takav čin percipiraju dosta tragično zbog reakcija njihovih poslodavaca, vlasti te čitavog sustava kojemu su donedavno vjerovali.

Prema procjenama samo 30% zaposlenih koji otkriju nezakonite radnje unutar institucije odluči se s tim izaći pred odgovorne osobe u instituciji ili u javnost. Preostalih 70% odluči se šutjeti, neki jer nemaju hrabrosti izaći pred javnost i nositi se s posljedicama, a neki jer nemaju dovoljno suosjećanja i etičnosti. Oni koji se odluče prijaviti nepravilnosti kao glavni motiv navode želju da se takvo ili još gore ponašanje ne nastavi. Anonymous (2014, url)

Strah i progon od institucija i nadređenih veliki su problemi, ne samo u našoj zemlji, već i u mnogim drugim zemljama. Iako su teoretski „zviždači“ zakonom zaštićeni, javljaju se mnogi slučajevi u kojima su mnogi izloženi maltretiranju, ostali bez radnog mjesta, dobili suspenziju i sl. Također, većina njih postali su žrtve vladinih organizacija te su izloženi kaznenom progonu i osveti. Najpoznatija hrvatska „zviždačica“, Ankica Lepej, pravi je primjer da „zviždanje“ dolazi na naplatu i da je borba duga i teška. Gubitak posla, stalna borba za egzistenciju, neizvjesnost, lavine uvreda te stres kao sastavni dio života bolne su nuspojave „zviždanja“ koje su zatekle ovu, za neke, vrlo hrabru ženu.

Edward Joseph Snowden, nekadašnji zaposlenik CIA-e i Nacionalne službe sigurnosti SAD-a, također je primjer kako je „zviždanje“ čin koji „zviždačima“ mijenja život u potpunosti. Nakon što je Snowden objavio podatke koji upućuju da su SAD provodili *hackerske* napade u računala širom svijeta te da su čak prisluškivale mobilne telefone njemačke kancelarke Angele Merkel, sve mu je to došlo na „naplatu“. 2013. godine SAD su protiv Snowdena pokrenule službeni kazneni progon zbog takozvane špijunaže. Nakon toga odlazi u Rusiju gdje se nalazi i danas te je 2019. godine poručio: "Povratak u Sjedinjene Države moj je krajnji cilj, ali želim pravedno suđenje" (Anonymous, n.d., url)

3.3. Što je važnije: „zviždač“ ili „zviždanje“?

Ova dilema može na prvu djelovati besmisleno, ali kada se malo bolje razmotri vrlo je jasna. Pokušavamo li zaštititi osobu, odnosno „zviždača“, ili pak nastojimo omogućiti vjerodostojne i pravovremene informacije?

Dubravica (2011: 32) si postavlja sljedeća pitanja:

- Je li nam doista bitno ime osobe i njezin status unutar organizacijske hijerarhije da bismo reagirali? Ili pridodajemo veću važnost pribavljenoj informaciji o kršenju zakona?
- Nastojimo li zaštititi zviždača ili sam čin „zviždanja“? Zanimaju li nas uopće motivi te osobe? Ili tek činjenice koje ona iznosi?

Ukoliko je osobnost „zviždača“ poznata moguće je saznati dosta toga o vrijednosti samih informacija. S druge strane, javlja se problem jer se vrlo često pridaje veća pozornost osobi koja iznosi informacije nego samoj vrijednosti iznesenih informacija. U većinskom fokusu je osoba čiji se motivi nastoje analizirati koji uopće ne moraju biti idealistički. Kako bi zaštita „zviždača“ bila u potpunosti provediva najbolje je da je identitet „zviždača“ nepoznat. Kada je identitet nepoznat većina će se fokusirati na samu informaciju. Skrivanje identiteta pozitivno će utjecati i na „zviždače“ te će ih dodatno ohrabriti na takav čin jer prirodno je da ljudi osjećaju strah od otkrivanja osobnosti u situacijama kada se suprotstavljaju cijeloj instituciji.

„Fokus na zviždača kao zaposlenika, a ne na njegovo pretpostavljeno mišljenje i motive, ključan je da bi se razumjelo kako djelotvorna zaštita zviždača zahtijeva da fokus uprave bude na samoj objavljenoj informaciji, a ne na zviždaču.“ (Dubravica, 2011: 33)

Organizacije bi trebale podržavati „zviždanje“ kao čin privrženosti svojih zaposlenih prema instituciji i javnom interesu, a ne kao čin osobne neprivrženosti. U protivnom, kada „zviždač“ iskusi osudu i progon od strane organizacije to može vrlo često loše utjecati na kredibilitet same organizacije koja je dopustila da se takvo što dogodi.

3.4. Važnost reagiranja na „zviždanje“

Činom „zviždanja“ ne ostvaruje se apsolutno ništa. Ono je tek temelj za buduće djelovanje koje može prouzročiti promjenu loše odluke ili pak dovesti do kažnjavanja onih koji su zaslužni za ilegalne radnje zbog kojih se „zviždi“.

Reakcije na „zviždanje“ kreću se u dva smjera. Velika većina „zviždače“ smatra hrabrim osobama koje riskiraju za javni interes, međutim tu su i oni koji ih doživljavaju kao osobe koje su željne pažnje. U slučajevima hrvatskih „zviždača“ najčešće reakcije su: omalovažavanje, maltretiranje, šikaniranje od strane institucija, ali ponekad i javnosti.

Unatoč zakonskoj obvezi svakog građanina da prijavi nepravilnosti, u stvarnom životu situacija je nešto drugačija. Bivši predsjednik RH, Ivo Josipović, o tome je govorio početkom 2014 godine: „Svjedočili smo da su mnogi zviždači gubili posao, zdravlje, imovinu i bili pod prijetnjama, šikaniranjem i klevetama. Mnogi su ostali sami i nezaštićeni od osвете moćnijih od njih, a koji ispod stola vladaju društvenim procesima.“ Hartmann (2014: 32)

Dubravica (2011: 38) smatra kako određene državne agencije svojim odgovornim djelovanjem mogu upotrijebiti informacije za promjenu nastale situacije. Bez djelotvornih institucija te pripadajućih zakona, čin „zviždanja nema veliku svrhu i ne vodi daleko. S jedne strane ključ se nalazi u djelotvornosti, kapacitetu, vodstvu, upravljanju, a s druge strane ključ je kako u medijima tako i u građanima.

4. ZAŠTITA ZVIŽDAČA U SVIJETU

Suvremena zakonodavstva koja su svjesna važnosti „zviždača“ usmjeravaju se u poticanje osoba na zapažanja kriminala, pojavu korupcije i mita te im zakonski jamče da će ih štiti od otkaza i ostalih posljedica „zviždanja“. Iz toga je jasno da se „zviždače“ treba zaštititi od osвете za iznošenje informacija, a ne od odgovornosti za angažiranost u neetičnu ili nezakonitu radnju.

Habazin (2010: 332) tvrdi kako je povjerljiva prijava ključna kod zakona o zaštiti „zviždača“. Drugim riječima, osoba koju se prijavilo ne bi trebala saznati za to. Osim toga, mnoge zemlje imaju propisane kazne za osobe koje stigmatiziraju „zviždače“ nakon obavljene prijave. Radi se o različitim sankcijama kao što su: suspenzije i novčane kazne te zviždač ostvaruje pravo na naknadu štete, na vraćanje na posao, neisplaćene plaće, troškove odvjetnika i dr.

„Naime, prvi zakon o zaštiti „zviždača“ donesen u svijetu je *Lincolnov False Claims Act* iz 1863., dok je većina današnjih zakonskih rješenja usvojena u posljednjih dvadeset godina.“ (Habazin, 2010: 333)

Institucije koje ne pružaju zaštitu zviždačima i poduzimaju mjere osвете protiv njih suočit će se s javnom osudom i sudskim sporovima.

4.1. Međunarodna rješenja

Zaštita zviždača relativno je novo područje te je predmet ispitivanja i izvješća različitih međunarodnih organizacija. Naime, postoje zemlje koje kao i Hrvatska imaju posebne zakone o zaštiti „zviždača“.

„Kada su 1996. god. države članice Vijeća Europe (VE) i neke druge zemlje razradile program borbe protiv korupcije, uvidjele su da je „zaštita“ zviždača važno pitanje i da zaslužuje da bude predviđena međunarodnim pravnim instrumentima.“ (Habazin, 2010: 334, 335)

Grupa zemalja za borbu protiv korupcije (GRECO - *The Group of States Against Corruption*) u svojem sedmom općem izvješću o aktivnosti iz 2006. bavila se pitanjem zaštite zviždača. Oni smatraju da su zakoni koji ohrabruju ljude na prijavu korupcije na koju sumnjaju ili joj svjedoče na radnom mjestu vrijedno sredstvo u borbi protiv iste.

Može se reći kako GRECO stvaraju kulturu koja pridonosi suzdržavanju od korupcije jer upravo strah od toga da će ih se uhvatiti na neki način odvlači od korupcije više nego neka druga sankcija. Osim toga, korupcija se najčešće događa između nekoliko osoba i često ostaje nepoznata do trenutka kada zviždači o njoj progovore.

Bez obzira na postojanje kriterija za prijavljivanje korupcije, poznato je da su ti kriteriji rijetko doprinijeli u uklanjanju šutnje koju korupcija uzrokuje. Smatra se da su glavni razlozi za to sumnja da će se akcija poduzeti samo interno te strah od posljedica na poslu. Upravo zbog toga, zaštita „zviždača“ regulirana je međunarodnim konvencijama:

- Građanskopravna konvencija Vijeća Europe o korupciji i
- Kaznenopravna konvencija Vijeća Europe o korupciji.

Prema čl. 9. Građanskopravne konvencije o korupciji (NN 6/2003) propisano je sljedeće: „Svaka će stranka u svom unutarnjem zakonodavstvu predvidjeti odgovarajuću zaštitu od svake neopravdane kazne za zaposlenike koji imaju opravdani razlog sumnjati na korupciju ili koji u dobroj vjeri prijave svoju sumnju odgovornim osobama ili vlastima“

Kaznenopravna konvencija o korupciji u čl. 22. (NN 11/2000) propisuje zaštitu osoba koje surađuju s pravosuđem i svjedoka: „Svaka zemlja članica donijet će mjere nužne za učinkovitu i odgovarajuću zaštitu

- a) osoba koje izvješćuju o kaznenim prekršajima iz članaka od 2. do 14. ili koje na neki drugi način surađuju s istražnim i pravosudnim tijelima;
- b) svjedoka koji daju iskaze o tim prekršajima.“

„Usprkos tome što je zaštita „zviždača“ međunarodni zahtjev, često nije predviđena u nacionalnim zakonima i propisima ili politikama upravljanja ljudskim resursima.“ (Speckbacher, 2009 navedeno u Habazin, 2010: 335)

GRECO u svome izvješću iz 2018. god. ukazuje na nazadovanje u borbi protiv korupcije, naročito izdvajajući Rumunjsku, Poljsku i Grčku, a Hrvatska je istaknuta kao jedna od osam zemalja s najvećim brojem neprovedenih preporuka toga tijela. Nakon Belgije (63.2%) i Irske (45,5%) Hrvatska (41,7%) je treća na listi zemalja s najvećim omjerom neprovedenih mjera. Isto tako oštro je prozvana Parlamentarna skupština Vijeća Europe za čije zastupnike postoji velika sumnja da su tijekom više godina lobirali u korist vlastodržaca u Bakuu u zamjenu za novac. (Hina, 2018, url)

Odredbe o zaštiti „zviždača“ integrirane su i u međunarodne dokumente, a jedan od bitnijih je Konvencija Ujedinjenih Naroda protiv korupcije. Ona je na snazi od 2003. god., a Hrvatska ju je priznala 2005. Prema čl. 33. navedene Konvencije (NN 2/2005) propisano je: „Svaka je država stranka dužna razmotriti ugrađivanje u svoj domaći pravni poredak primjerenih mjera kojima se pruža zaštita od svakog neopravdanog ophođenja prema svakoj osobi koja u dobroj vjeri i na temelju razumne sumnje prijavi nadležnim tijelima bilo kakve činjenice koje se tiču kaznenih djela određenih u skladu s ovom konvencijom.“

4.2. UNICEF

Habazin (2010: 336) u svome radu navodi da je UNICEF zaštita zviždača propisana Direktivom CF/ EXD/2007-005 Rev.1 od 16. siječnja 2008. Tom direktivom pružena je zaštita od odmazde svima koji u dobroj vjeri izvješćuju o nedoličnom ponašanju i nepravilnostima ili surađuju s ovlaštenim državnim tijelima (revizorima, inspekcijom i sl.). Prema navedenoj Direktivi svi djelatnici UNICEF-a dužni su prijaviti svako kršenje UNICEF-ovih propisa i pravila odgovornim osobama. Pojedinaac koji podnese takvu prijavu ima pravo na zaštitu od odmazde koja je inače zabranjena. Također, UNICEF-ovo osoblje dužno je surađivati s ovlaštenim istražiteljima i revizorima.

4.3. Vijeće Europe

Habazin (2010: 337) smatra da u okviru Vijeća Europe postoje tri vrste zemalja:

- zemlje koje već imaju zakonodavstvo kojim se regulira zaštita zviždača,
- zemlje koje su nacrt poslale u parlament ili je na neki drugi način u pripremi,
- zemlje koje ne posjeduju posebne zakone o zaštiti zviždača, no zaštita je predviđena u odredbama različitih zakona kao što su odredbe radnog i kaznenopravnog zakona.

Primjena novih pravila na razini Europske Unije (EU) u vezi sa zaštitom „zviždača“ započeta će 2021. god. EU će zajamčiti visoku razinu zaštite u brojnim sektorima kao što su: financijske usluge, javna nabava, sigurnost proizvoda i prometa, borba protiv pranja novca, javno zdravlje, zaštita potrošača i zaštita podataka.

Vijeće je 7. listopada 2019. god. formalno donijelo nova pravila o zaštiti „zviždača“. Novim se pravilima zahtijeva uspostava sigurnih kanala za prijavljivanje unutar organizacija (privatnih ili javnih). Zakonodavni akt službeno je potpisan i objavljen u Službenom listu, a države članice imaju vremenski period od dvije godine za prenošenje novih pravila u svoje nacionalno pravo.

Prema Vijeću EU glavni elementi kompromisa su sljedeći:

- **Uspostava kanala za prijavljivanje unutar poduzeća/uprava:** uspostavljanje djelotvornih i učinkovitih kanala za prijavljivanje obavezno je u poduzećima s preko 50 zaposlenih i općinama s preko 10.000 stanovnika
- **Obveza pružanja povratnih informacija za tijela i poduzeća:** obvezno je odgovoriti na prijave „zviždača“ te na temelju njih poduzeti mjere u roku od tri mjeseca
- **Potporna i zaštitne mjere namijenjeni zviždačima:** pravilima se uvode zaštitne mjere kojima se „zviždače“ štiti od osвете kao što su: nazadovanje, zastrašivanje, privremeno udaljavanje. Također se štite i oni koji pomažu „zviždačima“ poput kolega i rodbine. Direktiva sadrži i popis mjera potpore za „zviždače“.
- **Hijerarhija kanala za prijavljivanje:** „zviždače“ se potiče da se prije pribjegavanja vanjskim kanalima najprije koriste unutarnjim kanalima u okviru svoje organizacije. „Zviždači“ neće izgubiti zaštitu ako se odluče najprije koristiti vanjskim kanalima.

- **Velik broj profila zaštićenih novim pravilima:** štite se osobe raznih profila koje bi mogle saznati informacije o povredama u radnom okruženju što uključuje neizvršne članove, volontere, javne službenike na nacionalnoj/lokalnoj razini i dr.
- **Široko područje primjene:** obuhvaćena su područja financijskih usluga, javne nabave, sprečavanje pranja novca, javno zdravlje itd. Radi pravne sigurnosti popis svih obuhvaćenih zakonodavnih instrumenata EU-a naveden je u direktivi.

Prema podacima iz 2019. god. samo deset država članica Europske Unije posjeduje sveobuhvatno pravo kojim se štite „zviždači“. Na razini EU u ograničenom broju sektora, najčešće u području financijskih usluga, postoji zakonodavstvo kojim su obuhvaćene mjere zaštite „zviždača“. Istraživanjem koje je Komisija provela 2017. god. procijenjeno je da je gubitak mogućih koristi zbog nepostojanja zaštite „zviždača“ u području javne nabave u cijeloj EU od 5,8 do 9,6 milijardi eura godišnje što svakako nije zanemariva brojka. Iz navedenog se da zaključiti koliko je zaštita „zviždača“ bitna, ne samo s etičkog, već i s financijskog stajališta.

Prema istraživanju Eurobarometra o korupciji iz 2017. god. svaki treći Europljanin (29%) smatra da građani ne prijavljuju korupciju jer nema zaštite za one koji je prijavljuju. Kao dva najčešća razloga za neprijavlivanje korupcije su: teškoće s dokazivanjem (45%) i čak i ako su dokazi postojali odgovorne osobe se ne bi kaznilo (32%).

„Zviždači“ su vrlo bitni za daljnju budućnost i razvoj Europske Unije. Neke od blagodati koje zaštita „zviždača“ donosi EU su:

- oni mogu biti od ključne važnosti u područjima u kojima je dosta teško otkriti povrede prava Unije. Osiguranjem da se prijavitelji nepravilnosti osjećaju sigurnima prijaviti prijestupe pridonosi se učinkovitim otkrivanju, istrazi i progonu povreda prava Unije,
- boljom zaštitom može se pridonijeti i svakodnevnom životu svih Europljana – štiti se pravo na medijsku slobodu i slobodu izražavanja,
- zaštita također može utjecati na financijske interese EU-a, na način da olakša otkrivanje, sprječavanje i suzbijanje prijevare, nepravilnosti korupcije i nezakonitih aktivnosti,

- bolja zaštita „zviždača“ može pridonijeti funkcioniranju jedinstvenog tržišta na različite načine. Neotkrivenom korupcijom dolazi do smanjenja prihoda i pražnjenja proračuna što za sobom povlači neučinkovito pružanje javnih usluga, narušavanje javnih ulaganja i usporavanje gospodarskog rasta jer se stvara poslovna nesigurnost i nastaju dodatni troškovi,
- mogu imati ključnu ulogu u pomaganju javnim tijelima kod razotkrivanja poreznih režima koji omogućuju utaju poreza, nepošteno tržišno natjecanje u području poreza i gubitak poreznih prihoda za države članice i opći proračun EU,
- zajedničkom visokom zaštitom „zviždača“ u kontekstu njihova profesionalnog okruženja doći će do povećanja zaštite radnika, a među ostalim njihovo zdravlje i sigurnost,
- zaštita u područjima kao što su javno zdravlje, zaštita potrošača, sigurnost proizvoda, zaštita okoliša, nuklearna sigurnost, sigurnost hrane, zaštita privatnosti i osobnih podataka pridonijet će učinkovitoj provedbi niza dodatnih politika koje izravno utječu na svakodnevni život i dobrobit svih Europljana.

4.4. Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda

Prema Europskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda „zviždače“ se štiti s obzirom na slobodu govora, a sve to navedeno je u čl. 10.1 st. 1., 2. (MU 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10):

„1. Svatko ima pravo na slobodu izražavanja. To pravo obuhvaća slobodu mišljenja i slobodu primanja i širenja informacija i ideja bez miješanja javne vlasti i bez obzira na granice. Ovaj članak ne sprječava države da podvrgnu režimu dozvola ustanove koje obavljaju djelatnosti radija ili televizije te kinematografsku djelatnost.

2. Kako ostvarivanje tih sloboda obuhvaća dužnosti i odgovornosti, ono može biti podvrgnuto formalnostima, uvjetima, ograničenjima ili kaznama propisanim zakonom, koji su u demokratskom društvu nužni radi interesa državne sigurnosti, teritorijalne cjelovitosti ili javnog reda i mira, radi sprječavanja odavanja povjerljivih informacija ili radi očuvanja autoriteta i nepristranosti sudbene vlasti.“

Prema Protection (2009) navedeno u Habazin (2010: 338) najpoznatiji slučaj Europskog suda za ljudska prava u kontekstu zaštite „zviždača“ je GUJA v. Moldova. Sud je u veljači 2008. god. potvrdio povredu čl. 10. konvencije jer je podnositelj zahtjeva otpušten zbog odavanja (u dobroj vjeri) informacija koje su bile od legitimnog interesa za javnost. Sud je jasno stao u korist slobode izražavanja kao jednog od bitnih elemenata demokratskog društva, čak i u ovom slučaju kada državni službenik odaje interne ili tajne informacije.

5. ZAŠTITA ZVIŽDAČA U REPUBLICI HRVATSKOJ

U Hrvatskoj je u posljednjih nekoliko godina pažnja medija i javnosti u pogledu teme zviždanja u konstantom rastu. Novinari sve više „zviždanje“ prikazuju kao pozitivnu radnju te ga potiču. 2018. godina vrlo je značajna jer ju je obilježila politička diskusija o regulaciji položaja prijavitelja nepravilnosti, isto kao i rad na izradi Nacrta prijedloga zakona o zaštiti prijavitelja nepravilnosti. 2019. godine Zakon o zaštiti prijavitelja nepravilnosti napokon je stupio na snagu te bi trebao biti dobar mehanizam u borbi protiv korupcije, kriminala i nepravilnosti. Prije nego što je Hrvatska donijela navedeni zakon, zaštita „zviždača“ vršila se kroz nekoliko različitih zakona o kojima je više rečeno u nastavku rada.

„Zaštita zviždača i sprječavanje štetnih posljedica prijavljivanja nepravilnosti neophodna je za učinkovitu i sustavnu borbu protiv korupcije i nepravilnog upravljanja.“ (Horvat, 2018: 6)

Horvat (2018: 18) ističe kako je u vrijeme dok nije bilo zakona za „zviždače“ postojala razlika u skupinama osoba i nepravilnosti na koje se pojedine odredbe odnose. Također, nije postojala mogućnost praćenja kretanja broja slučajeva „zviždanja“ u Republici Hrvatskoj, a sve to zbog nepostojanja zasebne kategorije slučajeva prijavljivanja nepravilnosti u radnom okruženju te s time povezane zaštite, isto kao i nepostojanje sistematizirane statistike o podnesenim prijavama. Dostupne informacije obično su ovisile o hrabrosti prijavitelja nepravilnosti koji su bili spremni s informacijama izaći pred javnost. Iako su u posljednjih nekoliko godina postojale određene inicijative vladajućih usmjerene prema kontroli problematike „zviždača“ i prijavljivanja nepravilnosti, one su se svele na komparativne analize, ispitivanje postojećeg stanja i ispitivanje percepcije zaposlenika i javnosti o svom problemu.

Posljednjih je godina provedeno nekoliko istraživanja o predodžbi zviždanja u javnosti. Organizacija sa sjedištem u Sarajevu – Vijeće za regionalnu suradnju (*Regional Cooperation Council – RCC*) koja je uspostavljena zbog promicanja regionalne suradnje u zemljama jugoistočne Europe objavila je istraživanje o javnoj predodžbi i stavovima o zviždanju i zaštiti u sedam zemalja regije (uključujući i RH). Ispitivanja su pokazala kako je u Hrvatskoj uočena relativno pozitivna predodžba u odnosu na zviždače i prijavljivanje nepravilnosti u radnoj okolini te je oko 2.000 ispitanika izjavilo kako bi se prijaviteljima nepravilnosti trebala pružiti zaštita i podrška.

Međutim, 44% sudionika istraživanja misli kako je neprihvatljivo javno govoriti o ozbiljnim nezakonitostima u društvu. Iz toga se može iščitati kako je prijavljivanje nepravilnosti unutar institucije prihvatljivije od iznošenja informacija od javnog značaja, odnosno razotkrivanja. Može se reći kako to upozorava na potrebu snažnijeg informiranja građana o pravu na biti informiran o nepravilnostima od javnog interesa.

„Prema podacima Europske komisije više od polovice građana Hrvatske smatra da će osobe koje prijave korupciju vrlo vjerojatno zbog toga požaliti te da prijava neće rezultirati konstruktivnim ishodom.“ (Horvat, 2018: 19) Ovaj podatak ukazuje na činjenicu da, unatoč pozitivnom stavu o prijavljivanju nepravilnosti, građani Hrvatske nemaju dovoljno povjerenja u sustav. Stoga je neophodno raditi na izgradnji kvalitetnijeg sustava podrške i poticanja na prijavljivanje.

Borba protiv korupcije više je od same kampanje – ona je način na koji država egzistira te pitanje na koje treba obratiti pažnju, ne samo u Hrvatskoj već u svakoj zemlji, organizaciji i instituciji. Ljudi postaju sve više osjetljivi što zahtjeva da obratimo pažnju na različite pristupe u borbi protiv korupcije i s njom povezane opasnosti.

Zaštita osoba koje odluče prijaviti nepravilnosti u Republici Hrvatskoj propisana je sljedećim zakonima:

- Zakon o državnim službenicima,
- Zakon o radu,
- Zakon o kaznenom postupku,
- Zakon o sustavu unutarnjih financijskih kontrola u javnom sektoru,
- Zakon o zaštiti prijavitelja nepravilnosti.

5.1. Zakon o državnim službenicima

Prema Ministarstvu uprave RH državni službenici se mogu definirati kao osobe koje kao osnovno zanimanje obavljaju poslove iz područja državnih tijela, a koji je određen ustavom, zakonom ili drugim propisom donesenim na osnovu zakona. Državni službenici su i osobe koje rade: administrativne poslove, planske, informatičke, materijalno-financijske i računovodstvene i sl. Anonymous (n.d., url)

Zakonom o državnim službenicima (ZDS) propisana je zaštita „zviždača“ u području državne službe te se ohrabruje na preventivno djelovanje nečinjenja koruptivnih djela.

Prema čl. 14.a Zakona o državnim službenicima (NN 92/05, 140/05, 142/06, 77/07, 107/07, 27/08, 34/11, 49/11, 150/11, 34/12, 49/12, 37/13, 38/13, 01/15, 138/15, 61/17, 70/19, 98/19) propisano je pravo na zaštitu službenika koji prijavi dvojbu u korupciju, i to sljedećim točkama:

„(1) Obraćanje državnog službenika zbog opravdane sumnje na korupciju ili podnošenje prijave o toj sumnji odgovornim osobama ili nadležnim državnim tijelima ne predstavlja opravdan razlog za prestanak službe.

(2) Državnom službeniku koji zbog opravdane sumnje na korupciju podnese prijavu o toj sumnji odgovornim osobama ili nadležnim državnim tijelima jamči se zaštita anonimnosti ako nadležno državno tijelo ocijeni da se radi o težem obliku korupcije, zaštita od uskraćivanja ili ograničavanja prava utvrđenih ovim Zakonom te zaštita od bilo kojeg oblika zlostavljanja.

(3) Čelnik tijela dužan je pokrenuti postupak zbog teške povrede dužnosti protiv rukovodećega državnog službenika koji postupa protivno stavku 2. ovog članka.

(4) Zlouporaba obveze državnog službenika na prijavljivanje opravdane sumnje na korupciju predstavlja tešku povredu službene dužnosti.“

Čl. 99. st. 1. t. 10. Zakona o državnim službenicima (NN 92/05, 140/05, 142/06, 77/07, 107/07, 27/08, 34/11, 49/11, 150/11, 34/12, 49/12, 37/13, 38/13, 01/15, 138/15, 61/17, 70/19, 98/19) propisano je da je teška povreda službene dužnosti pored ostalih također „ograničavanje ili uskraćivanje prava utvrđenih ovim Zakonom službeniku koji odgovornim osobama ili nadležnim tijelima prijavi sumnju na korupciju ili zlostavljanje tog službenika.“

Sve odredbe navedenog Zakona provode se na državne službenike koji su zaposleni u sljedećim državnim tijelima:

- tijelima državne uprave,
- kaznenim tijelima,
- državnom uredu za reviziju,
- pravosudnim tijelima,
- ureda predsjednika RH,

- stručnoj službi Ustavnog suda Republike Hrvatske,
- stručnoj službi pučkog pravobranitelja,
- stručnoj službi Državnog izbornog povjerenstva,
- stručnoj službi pravobranitelja za djecu i dr.

5.2. Zakon o radu

Zakon o radu obuhvaća odredbe relevantne za zaštitu „zviždača“ jer se na prava, odgovornosti i obveze državnih službenika primjenjuju opći propisi o radu.

Prema čl. 117. st. 3. Zakona o radu (NN 93/14, 127/17, 98/19) propisano je: „Obraćanje radnika zbog opravdane sumnje na korupciju ili u dobroj vjeri podnošenje prijave o toj sumnji odgovornim osobama ili nadležnim tijelima državne vlasti, ne predstavlja opravdani razlog za otkaz.“

„U slučaju spora oko stavljanja radnika u nepovoljniji položaj od drugih radnika radi obraćanja radnika zbog opravdane sumnje na korupciju ili u dobroj vjeri podnošenja prijave o toj sumnji odgovornim osobama ili nadležnim tijelima državne vlasti, a što je dovelo do povrede nekog od prava radnika iz radnog odnosa, ako radnik učini vjerojatnim da je stavljen u nepovoljniji položaj i da mu je povrijeđeno neko od njegovih prava iz radnog odnosa, teret dokazivanja prelazi na poslodavca koji mora dokazati da radnika nije stavio u nepovoljniji položaj od drugih radnika, odnosno da mu nije povrijedio pravo iz radnog odnosa.“ Čl. 135. st. 2. Zakona o radu (NN 93/14, 127/17, 98/19)

5.3. Zakon o kaznenom postupku

U Zakonu o kaznenom postupku u čl. 204. st. 1. (NN 145/13) navedeno je kako je svatko dužan prijaviti kazneno djelo za koje je saznao, za koje mu je dojavljeno ili za koje se postupak pokreće po službenoj dužnosti. Osim toga, „Zakonom se propisuju slučajevi u kojima je neprijavlivanje kaznenog djela, kazneno djelo.“ Zakon o kaznenom postupku čl. 204. st. 3. (NN 145/13)

Zakonom je također propisana zaštita ugroženog svjedoka, kakav bi mogao biti svjedok koji prijavljuje kazneno djelo korupcije čl. 294. (NN 145/13):

„(1) Kad postoji vjerojatnost da bi svjedok davanjem iskaza ili odgovorom na pojedino pitanje sebe ili njemu blisku osobu izložio ozbiljnoj opasnosti po život, zdravlje, tjelesnu nepovredivost, slobodu ili imovinu većeg opsega (ugroženi svjedok), on može uskratiti iznošenje podataka iz članka 288. stavka 2. ovog Zakona, davanje odgovora na pojedina pitanja ili davanje iskaza u cjelini, dok se ne osigura zaštita svjedoka.

(2) Zaštita svjedoka iz stavka 1. ovog članka sastoji se od posebnog načina ispitivanja i sudjelovanja u postupku (zaštićeni svjedok) i mjera zaštite svjedoka i njemu bliskih osoba izvan postupka. Tijelo koje sudjeluje u postupku dužno je postupati s posebnim obzirom glede zaštite svjedoka.

(3) Posebni način ispitivanja i sudjelovanja zaštićenog svjedoka u postupku uređuju se ovim Zakonom, a može se primijeniti i prije pokretanja istrage.

(4) Zaštita svjedoka i njemu bliskih osoba izvan postupka uređuje se i provodi prema posebnom zakonu.“

5.4. Zakon o sustavu unutarnjih financijskih kontrola u javnom sektoru

„Zakon o sustavu unutarnjih financijskih kontrola u čl. 36. propisuje jamstvo zaštite identiteta i stečenih prava u radnom odnosu na temelju zakonskih propisa Republike Hrvatske, i to: unutarnjim revizorima, osobama uključenim u financijsko upravljanje i kontrolu, kao i drugim zaposlenicima koji su o sumnjama na prijevare ili odgovarajućim nalazima o nepravilnostima dužni istodobno obavijestiti čelnika korisnika proračuna i osobu zaduženu za nepravilnosti.“ (Habazin, 2010: 345)

U istom članku spomenutog Zakona također je navedeno da ukoliko dođe do prijave nepravilnosti i prijevara, postupci prema nadležnim tijelima Republike Hrvatske i Europske Unije uredit će se posebnim propisima.

Sve navedene zakonodavne odredbe za cilj imaju poticanje prijavljivanja nepravilnosti u poslovanju te prevenciju njihova činjenja. Isto tako, one ohrabruju državne službenike da upozore na nepravilnosti i korupciju jer im osiguravaju pravnu zaštitu od neželjenih posljedica u slučaju da do takvih prijavljivanja dođe. Bez obzira na sve navedene Zakone, Hrvatskoj je svakako nedostajao jedan obuhvatni Zakon koji bi štitio „zviždače“. Zakon o zaštiti prijavitelja nepravilnosti na snazi je od prošle godine te o njemu slijedi više u nastavku rada.

5.5. Zakon o zaštiti prijavitelja nepravilnosti

Zakon o zaštiti prijavitelja nepravilnosti još se popularno naziva i Zakon o „zviždačima“, a stupio je na snagu 1. srpnja 2019. god. Donesen je kako bi se ojačala svijest i potaklo građane na prijavljivanje nepravilnosti o kojima imaju saznanja, a povezani su s obavljanjem poslova kod poslodavca. Prije nego što je ovaj Zakon stupio na snagu, zaštita se dijelom vršila kroz dijelove ranije spomenutih zakona. Međutim, donošenjem ovog Zakona po prvi puta se obrađuje i detaljno uređuje problematika vezana naročito za prijavitelje nepravilnosti te se iste štiti od restriktivnih mjera poslodavaca koje bi bile povezane s prijavom.

Prije detaljne analize Zakona, definiraju se sljedeći pojmovi prema čl. 3. Zakona o zaštiti prijavitelja nepravilnosti (NN 17/2019):

- **„Nepravilnosti** su kršenja zakona i drugih propisa te nesavjesno upravljanje javnim dobrima, javnim sredstvima i sredstvima Europske unije koje predstavlja ugrožavanje javnog interesa, a koja su povezana s obavljanjem poslova kod poslodavca.“
- **„Prijavitelj nepravilnosti** je fizička osoba koja prijavljuje nepravilnosti koje su povezane s obavljanjem poslova kod poslodavca.“
- **„Obavljanje poslova** uključuje radni odnos, rad izvan radnog odnosa, volontiranje, vršenje dužnosti, ugovore o djelu, studentske poslove, sudjelovanje u postupcima zapošljavanja u svojstvu kandidata, kao i svako drugo sudjelovanje u djelatnostima pravne ili fizičke osobe.“
- **„Poslodavac** je tijelo javne vlasti te fizička ili pravna osoba prema zakonu kojim se uređuju radni odnosi i fizička ili pravna osoba kod koje prijavitelj nepravilnosti obavlja poslove.“

- **„Tijela javne vlasti** su tijela državne uprave, druga državna tijela, tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, pravne osobe s javnim ovlastima i druge osobe na koje su prenesene javne ovlasti, pravne osobe čiji je osnivač Republika Hrvatska ili jedinica lokalne ili područne (regionalne) samouprave, pravne osobe i druge osobe koje obavljaju javnu službu...“
- **„Povezane osobe** su bračni ili izvanbračni drug, životni partner ili neformalni životni partner, srodnici po krvi u ravnoj liniji, srodnici u pobočnoj liniji do četvrtog stupnja, srodnici po tazbini do drugog stupnja, skrbnik, partner – skrbnik djeteta te posvojitelj odnosno posvojenik te druge fizičke i pravne osobe koje se prema drugim osnovama i okolnostima opravdano mogu smatrati interesno povezanima s prijaviteljem nepravilnosti.“
- **„Štetna radnja** je svako činjenje ili nečinjenje u vezi s prijavom nepravilnosti kojom se prijavitelju nepravilnosti ili povezanim osobama ugrožavaju ili povređuju prava odnosno kojim se te osobe stavljaju u nepovoljan položaj.“
- **„Povjerljiva osoba** je zaposlenik poslodavca imenovan za zaprimanje prijave nepravilnosti i vođenje postupka u vezi s prijavom nepravilnosti.“

Pomoću informacija iz Zakona o zaštiti prijavitelja nepravilnosti (NN 17/2019) i iščitavanja istoga slijede odgovori na ova pitanja:

1. Na koga se zakon primjenjuje?
2. Tko može biti prijavitelj nepravilnosti?
3. Kome se nepravilnosti prijavljuju?
4. Što ako se ne može vjerovati da će povjerljiva osoba moći zaštititi identitet „zviždača“ ili ako ista nije imenovana?
5. Kako izgleda prijava nepravilnosti i kako se podnosi?
6. Koja se prava ovim zakonom dodjeljuju „zviždačima“?
7. Postoje li određene sankcije za prekršaje ovog zakona?

1. Na koga se zakon primjenjuje?

Zakon se primjenjuje na sva tijela javne vlasti na lokalnoj i središnjoj razini, na trgovačka društva u većinskom vlasništvu države ili lokalne jedinice, na pravne osobe s javnim ovlastima i na sve poslodavce privatnog sektora.

2. Tko može biti prijavitelj nepravilnosti?

Može biti svaka osoba koja obavlja poslove kod poslodavca, ali i svaka osoba koja na bilo koji način prisustvuje u djelatnostima pravne ili fizičke osobe, javne vlasti, neovisno o vrsti ugovora i tome da li ima posao ili ne. Navedeno bi značilo da se zakon primjenjuje i na volontere, isto kao i na osobe koje rade preko studentskog ugovora, osobe čiji je radni odnos prestao kod određenog poslodavca te na osobe koje su sudjelovale u natjecajima za zapošljavanje.

3. Kome se nepravilnosti prijavljuju?

Kako je već navedeno ranije u radu, postoje tri kanala putem kojih je moguće prijaviti nepravilnosti:

- Unutarnje prijavljivanje
- Vanjsko prijavljivanje
- Javno razotkrivanje

4. Što ako se ne može vjerovati da će povjerljiva osoba moći zaštititi identitet „zviždača“ ili ako ista nije imenovana?

U ovakvom slučaju javlja se mogućnost prijavljivanja nepravilnosti pučkom pravobranitelju. Ukoliko do toga dođe, pučki pravobranitelj ispituje te prosljeđuje prijavu tijelima ovlaštenim za postupanje prema sadržaju prijave na daljnji postupak. Bitno je naglasiti kako je pučki pravobranitelj dužan čuvati identitet „zviždača“.

5. Kako izgleda prijava nepravilnosti i kako se podnosi?

U prijavi moraju biti sadržani podaci o samom prijavitelju, naziv poslodavca, podaci o osobi/osobama na koje se prijava primjenjuje, datum prijave i opis nepravilnosti koju će se prijaviti. Prijavu je moguće podnijeti neposredno u pisanom obliku, poštom, putem maila ili usmenom izjavom u obliku zapisnika.

6. Koja se prava ovim zakonom dodjeljuju „zviždačima“?

Prava koja se dodjeljuju ovim zakonom obuhvaćaju:

- zaštitu shodno postupcima za prijavljivanje nepravilnosti predviđenim Zakonom o zaštiti prijavitelja nepravilnosti,
- zaštitu identiteta i povjerljivosti,
- naknadu štete i
- sudsku zaštitu

Ukoliko prijavitelj nepravilnosti prijavi nepravilnost, on je od trenutka prijave pod zaštitom odredbi Zakona. Znači, poslodavac ga ne smije staviti u nepovoljan položaj kao što je: otkaz, neisplata i smanjenje plaće, uznemiravanje, premještanje na drugo radno mjesto, uskrata radnih zadataka i dr.

7. Postoje li određene sankcije za prekršaje ovog zakona?

Poslodavac koji zapošljava minimalno 50 osoba kaznit će se kaznom od 10.000,00 do 30.0000,00 kn ukoliko:

- ne donese ili ne učini dostupnim akt kojim propisuje postupak unutarnjeg prijavljivanja;
- stavi povjerljivu osobu i/ili njenog zamjenika u nepovoljan položaj zbog poduzimanja radnji potrebnih za zaštitu prijavitelja nepravilnosti;
- ne obavijesti prijavitelja nepravilnosti na njegov zahtjev o tijeku i radnjama poduzetima u postupku i ne omogući mu uvid u spis u zakonski određenim rokovima;
- ne ispita prijavu nepravilnosti i ne poduzme radnje iz svoje nadležnosti potrebne za zaštitu prijavitelja nepravilnosti;
- ne imenuje povjerljivu osobu i/ili njezina zamjenika za zaprimanje prijave nepravilnosti i vođenje postupaka u vezi s istima.

S druge strane, kaznom od 30.000,00 do 50.000,00 kn kaznit će se ukoliko:

- spriječi prijavljivanje nepravilnosti;
- utječe ili pokuša utjecati na postupke povjerljive osobe i/ili zamjenika prilikom poduzimanja radnji iz njihove nadležnosti potrebne za zaštitu prijavitelja nepravilnosti;
- ne poduzme potrebne mjere iz svoje nadležnosti s ciljem zaustavljanja štetnih radnji i otklanjanja njihovih posljedica;
- ne zaštiti prijavitelja nepravilnosti od štetne radnje;
- pokuša otkriti ili otkrije identitet prijavitelja nepravilnosti.

Ukoliko „zviždač“ zlorabiti sustav prijavljivanja nepravilnosti s ciljem nanošenja štete poslodavcu, kaznit će se novčanom kaznom od 3.000,00 do 30.000,00 kn. Isto tako, kaznom od 3.000,00 do 30.000,00 kn kaznit će se i povjerljiva osoba i/ili njezin zamjenik koji zlorabiti svoje ovlasti na štetu prijavitelja nepravilnosti.

Uz svu navedenu zakonsku regulativu postoji i digitalno rješenje za prijavu nepravilnosti pod nazivom *Deloitte Halo*. Unutar platforme postoji veliki broj stručnjaka koji analiziraju sve nepravilnosti prijavljene od strane „zviždača“. Visoko rizične prijave imaju prednost te se obrađuju prve. Izvještaji su strukturirani putem alata za upravljanje koji pomaže organizacijama kako bi imale jasan pregled nad prijavama i lako njima upravljale. Dakle, *Deloitte Halo* služi kao komunikacijski kanal između organizacije i zviždača, uz potpunu zaštitu njihova identiteta.

6. ZVIŽDAČI U REPUBLICI HRVATSKOJ

Većina hrvatskih „zviždača“ osjetila je posljedice „zviždanja“ tako što su u samo godinu dana ostali bez posla te su im karijera i zdravlje znatno narušeni. Izloženi velikim razinama stresa patili su od poremećaja spavanja, tjeskobe, napada panike, depresije, osjećaja krivnje, manjka samopouzdanja i osjećaja manje vrijednosti. S obzirom da Republika Hrvatska nije imala zakon koji bi štitiio zviždače sve do 2019. godine vjeruje se kako će novi zakon doprinijeti u boljoj zaštiti nego što je to bilo prije. S druge strane, hrvatska „zviždačica“, Jasmina Jovev, smatra kako zakon dobro izgleda na papiru, ali da je njegovu kvalitetu potrebno potvrditi u zaštiti nekog sljedećeg hrabrog pojedinca.

U Hrvatskoj postoji i udruga koja pruža podršku „zviždačima“. Registrirane djelatnosti udruge su: direktna zaštita ljudi, radnih i ostalih prava s posebnom pažnjom za zaštitu žrtava korupcije i svih ugroženih pojedinaca koji ukažu na korupciju, kriminal i nepoštivanje zakonitosti. Jedna od djelatnosti udruge je i prikupljanje podataka o konkretnim slučajevima korupcije i njezinog suzbijanja. Osim toga, dostupna je i besplatna pravna pomoć žrtvama korupcije i svim pojedincima kojima se krše radna, ljudska i druga prava jer su ukazali na kriminal i korupciju.

U nastavku rada obrađuju se slučajevi značajnijih hrvatskih zviždača:

- Ankica Lepej,
- Vesna Balenović,
- Jasmina Jovev i
- Srećko Sladoljev.

6.1. Ankica Lepej

Ankica Lepej bila je zaposlenica Zagrebačke banke sve dok nije iznijela pravu istinu o imovinskim karticama bivšeg hrvatskog predsjednika Franje Tuđmana i njegove žene. 30. rujna 1998. godine nakon članka o imovinskim karticama objavljenih u Jutarnjem listu, Ankica je posumnjala i odlučila je na svome radnom mjestu provjeriti pravo stanje. S pomoću njihovih JMBG računa uspjela je doći do više od 20 računa. Franjo Tuđman u objavljenoj imovinskoj kartici nije prijavio 210.000 njemačkih maraka i 15.740 američkih dolara oročenih na računu supruge. Nakon što je uvidjela da se brojke na računima ne poklapaju s imovinskim karticama koje su prezentirane javnosti osjetila se dužnom upozoriti javnost, odnosno odlučila se na čin „zviždanja“. U svemu tome veliku je pomoć imala od svoga supruga koji je 1991. godine ostao bez posla jer je prijavio kriminal u samoborskoj Tiskari Zagreb težak oko 50 milijuna maraka. Supružnici su se zajedno borili protiv nepravde. (Lepej, 2003: 14-19)

Ankica i njen suprug osjećali su se dužnima upozoriti javnost o imovinskom stanju tadašnjeg predsjednika, a sve to su uspjeli uz pomoć novinarki Orlande Obad čiji je članak izašao u Jutarnjem listu pod naslovom: „Događaj dana: Imovina obitelji Tuđman“, te s podnaslovom: „Izjava Predsjednika o imovinskom stanju njegove supruge nije potpuna“

. S obzirom da je Ankica ostala anonimna Zagrebačka banka, nakon objavljenog članka, izdala je potjernicu koja je glasila: „*Zagrebačka banka d.d. u interesu zaštite svojih štediša i klijenata raspisuje nagradu od milijun kuna, a ona će pripasti osobi ili osobama koje pruže informaciju koja će poslužiti za identifikaciju osobe, te dokazati izvor i način dostave podataka o uplatama gospođe Ankice Tuđman, objavljenima u Jutarnjem listu 17. listopada 1998. godine*“. (Lepej, 2003: 35).

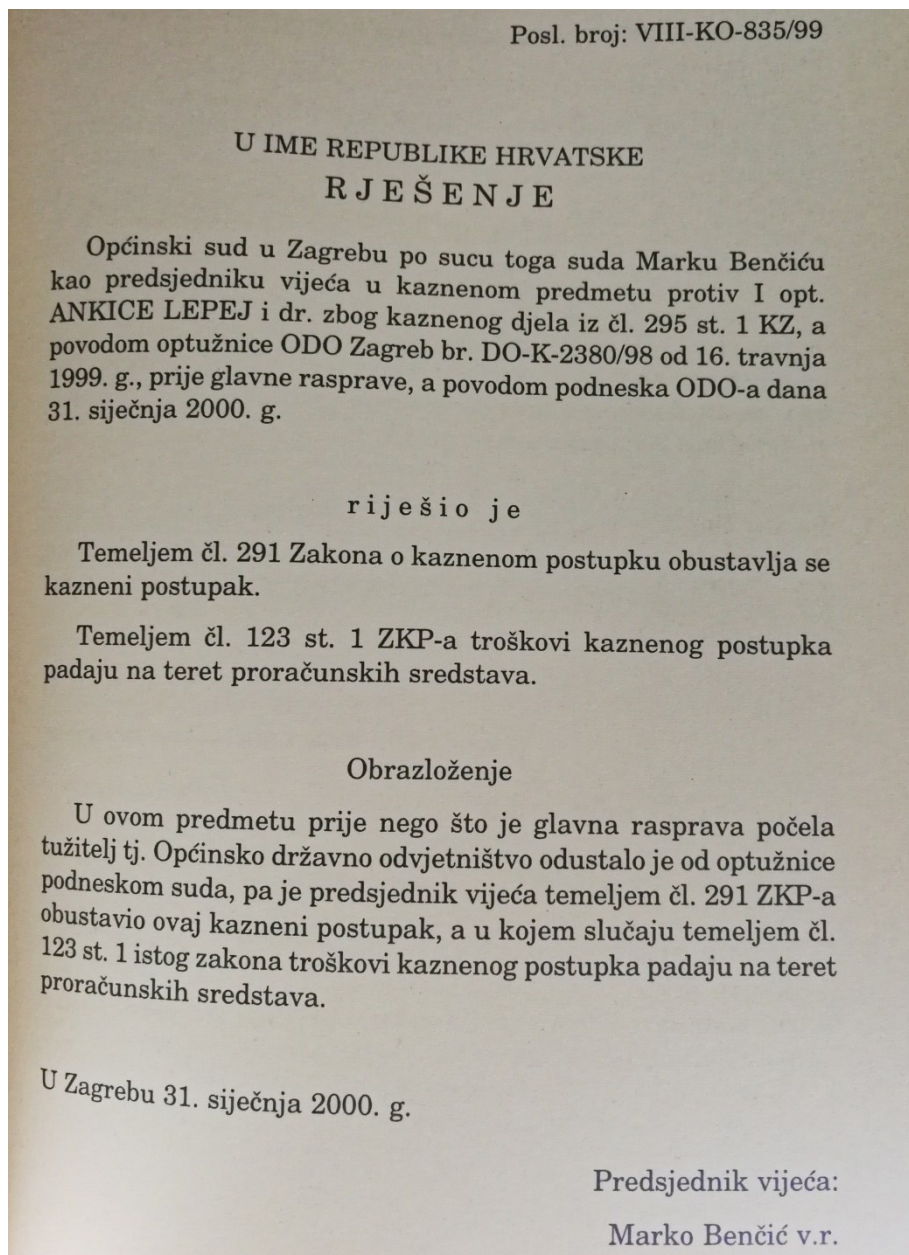
Gospođa Lepej samovoljno je odlučila otkriti kako je ona dala podatke o računima Tuđmanovih nakon čega joj je uslijedio otkaz: „Na temelju članka 84. Pravilnika o radu Zagrebačke banke d.d., v.d. direktor Sektora upravljanja ljudskim resursom dana 28.10.1998. godine donio je odluku o IZVANREDNOM OTKAZU UGOVORA O RADU zaposlenici Ankici Lepej iz Zagreba, Janka Matka $\frac{3}{4}$, zaposlenoj na poslovima referenta za osobno bankarstvo u Sektoru upravljanja poslovnom mrežom, otkazuje se Ugovor o radu zbog osobito teških povreda iz radnog odnosa, i to odavanja poslovne tajne i zloupotrebe položaja i prekoračenja danog ovlaštenje, a zbog kojih, uz uvažavanje svih okolnosti i interesa obiju ugovorenih strana, daljnji radni odnos zaposlenice u Banci nije moguć. Zaposlenici prestaje ugovor o radu bez prava na otkazni rok, a radni odnos joj prestaje danom dostave ovog otkaza“. (Lepej, 2003: 90)

Nakon višednevnih razgovora o radnome sporu protiv Zagrebačke banke Ankica Lepej odlučila je da neće podnijeti tužbu s obrazloženjem da se ne želi prisilno vratiti u banku te se ne želi sporiti sa svojim poslodavcem koji joj je bio drugi dom.

Osim što je dobila otkaz, temeljem tada važećeg čl. 42. st. 2. t. 3. u svezi sa čl. 203. st. 2. Zakona o kaznenom postupku Općinsko državno odvjetništvo podiglo je optužnicu protiv gospođe Lepej i ostalih koji su sudjelovali u „zviždanju“. U optužnici se gospođu Lepej optužuje za neovlašteno davanje podataka drugima koji su poslovna tajna. Nakon optužnice podnesen je prigovor u kojemu je navedeno kako novi Zakon o bankama podatke o poslovanju banke utvrđuje bankarskom tajnom, a ni jedan jedini podatak ne utvrđuje poslovnom tajnom. To znači kako podaci o depozitima i štednim ulozima građana više nisu poslovna tajna. Također, Pravilnik o poslovnoj tajni Zagrebačke banke iz 1992. god. nije bio usklađen s tada važećim Zakonom o bankama pa iz toga razloga nije mogao biti pravna osnova optužbe.

Nakon podnesenog prigovora, obustavljen je kazneni postupak protiv Ankice Lepej. Drugim riječima, Općinsko državno odvjetništvo odustalo je od optužnice što je moguće iščitati sa slike u nastavku.

**SLIKA 2: RJEŠENJE PO KOJEMU SE OBUSTAVLJA KAZNENI POSTUPAK
PROTIV GOSPOĐE LEPEJ**

Izvor: Lepej (2003: 171)

Ankica Lepej kasnije je napisala knjigu o svemu što je preživjela s naslovom „Istina – savjest iznad bankarske tajne“. Može se reći kako je njen put do pravde bio dosta „trnovit“, a to govori činjenica da je ostala bez posla, postala podstanar te se kasnije razboljela. Ipak, „zviždanje“ je imalo jako dobre posljedice za hrvatsku javnost i društvo. Ljudi su shvatili što znači pojam javnog dobra i općeg interesa. Osim toga, valja napomenuti i kako supruga predsjednika Tuđmana nakon njegove smrti nije nastavila kazneni progon „zviždačice“, na što je sigurno utjecao dojam javnosti. Cijena zviždanja je bila visoka, ali sveukupni saldo za Hrvatsku je itekako pozitivan.

6.2. Vesna Balenović

Vesna Balenović, bivša zaposlenica INA d.d. prijavila je malverzacije u istoj. Akcija kojom je ukazala na nepravilnosti u području transporta na kraju se njoj obila o glavu. Umjesto da provjere njene navode i nešto poduzmu u vezi toga, oni su joj dali otkaz. Nakon otkaza, gospođa Balenović s tim je odlučila izići u javnost. Otkrila je da je INA od 1998. – 2000. godine oštećena za 28 milijuna kn. Ukazala je i na pronevjeru s domaćim i stranim prijevoznicima. Isto tako otkrila je da su ugovorni prijevoznici krađom goriva oštetili tvrtku za oko 24 mil. kn. Jurić (2012, url)

Kako je tekao put zviždanja gospođe Balenović?

Jurić (2012, url) objašnjava kako je sve započelo 9.5.2001. god. kada je DORH-u podnijela kaznenu prijavu. Nažalost, tadašnji državni tužitelj Ortynski odgovorio joj je da je nemoćan i kako unatoč dobroj prijavi i dokumentaciji može jedino s njom plakati ispred DORH-a. Smatrao je kako nemaju šanse boriti se protiv moćnika i politički vrlo utjecajnih osoba koji su stajali iza kriminala. Međutim, Balenović je nastavila dalje te ju je 2002. god. primio Bajić koji joj je obećao riješiti predmet za maksimalno 2 do 3 mjeseca.

U međuvremenu sudski je proganjana od strane optuženih iz kaznene prijave koju je podnijela, a optužena je za navodnu klevetu i duševne boli. Progonili su je tadašnji podpredsjednik vlade Slavko Linić, predsjednik uprave INE Tomislav Dragičević koji je bio i štićenik tadašnjeg predsjednika RH Stipe Mesića.

Nakon što je zviždačica izgubila nadu da će Bajić i DORH išta poduzeti u vezi njene kaznene prijave odlučila je podnijeti Saboru zahtjev za utvrđivanje odgovornosti glavnog državnog odvjetnika Mladena Bajića zbog četverogodišnjeg nerješavanja kaznene prijave protiv bivšeg čelnictva INE. Nažalost, nakon nekoliko dana Balenović je dobila Rješenje da je njena kaznena prijava odbijena. Na to sve je komentirala: „Ispostava Rješenja o odbijanju je očito isprovocirana mojim zahtjevom kojeg sam Saboru podnijela protiv Mladena Bajića. Rješenje potpisuje državna odvjetnica Nada Josipović. Rješenje je očito pisano u velikoj žurbi zbrda zdola. Na neke točke kaznene prijave u brzini se nisu uopće referirali“. (Jurić, 2012, url)

Na takvo Rješenje se žalila Županijskom sudu u Zagrebu, ali 2006. god. žalba je odbijena s obrazloženjem kako ona nije oštećena strana i kako nema pravo žalbe. Vrlo je ironično da je INA d.d. oštećena strana i jedina ima pravo žaliti se. Dvije godine nakon, 2008. god., Balenović osniva udruhu „Zviždač“ te je riješila desetine slučajeva korupcije i kriminala u RH. Iz svog primjera zaključuje kako je DORH onaj koji koči rješavanje brojnih slučajeva u kojima su „zviždači“ ostali nezaštićeni, a kriminalci zaštićeni. 2011. godina je bila uspješna za gospođu Balenović jer je DORH ipak potvrdio kako su njeni navodi iz kaznene prijave točni.

S druge strane, unatoč tome što je bila u pravu i što je radila u interesu INA d.d., Balenović nije bila u mogućnosti obnoviti radni spor jer je predmet otišao u zastaru. Vlada RH 2009. god. putem Europskog suda za ljudska prava u Strasbourgu, ponudila je zviždačici 20.000 eura zbog kršenja ljudskih prava. Ponudu Vlade nije prihvatila jer nije uključivala njen primarni zahtjev – povratak u INA d.d. „Županijski sud u Zagrebu pravomoćnom je presudom od 17.11.2011. godine obustavio postupak protiv Vesne Balenović kojim ju je bivši direktor INA d.d. Tomislav Dragičević tužio zbog javnih istupa u kojima je ona tvrdila kako je kriv za nepravilnosti u poslovanju i višemilijunski kriminal u INA d.d.“ (Jurić, 2012, url)

Nacional (2019, url) u svome članku piše kako je Vesna Balenović, predsjednica udruge „Zviždač“, još uvijek vrlo aktivna i zalaže se za njihova prava. Vrlo oštro je komentirala Zakon o zaštiti prijavitelja nepravilnosti koji bi trebao štiti „zviždače“. Kao glavne nedostatke Zakona navodi sljedeće:

- Neuključenost „zviždača“ i udruge prilikom sastavljanja Zakona. Iz udruge smatraju kako je zakon preopćenit te nisu definirane sve potrebne jasne mjere zaštite, niti je definiran Akcijski plan za provedbu Zakona,
- Izostanak zaštite dosadašnjih „zviždača“; time je nanjena nepravda nad dosadašnjim „zviždačima“ pretvorena u trajnu mjeru.
- Iz Zakona su također izostavljene mjere kojima bi se „zviždačima“ omogućila besplatna pravna pomoć. Ona bi im svakako u daljnjoj pravnoj bitci bila od velike koristi. Tome na žalost može i sama Vesna Balenović svjedočiti: „Upravo danas na dan stupanja na snagu Zakona o zaštiti zviždača i 18 godina nakon podnošenja kaznene prijave protiv čelnika INE, moram se braniti na Općinskom građanskom sudu od vlastite odvjetnice koja mi je u početku svoje usluge obećala dati *pro bono*, da bi me danas tužila za desetine tisuća kuna honorara kojeg je naknadno obračunala“
- „Povjerljivu osobu“ imenuju oni koje se najčešće kazneno prijavljuje. Apsurdno je da se prema Zakonu o zaštiti prijavitelja nepravilnosti kriminal mora prijaviti „povjerljivoj osobi“ koju je kao svog čovjeka od povjerenja imenovala rukovodna struktura koju „zviždač upravo najčešće prijavljuje.

Balenović uspoređuje Zakon o zviždačima sa Zakonom o braniteljima te navodi kako je apsurdno ne zaštititi prijašnje „zviždače“, nego samo neke nove, kao što bi bilo apsurdno ne zaštititi branitelje Domovinskog rata, nego zaštititi branitelje nekog novog rata.

6.3. Jasmina Jovev

Jasmina Jovev javnosti je poznata od 2014. godine kada je ukazala na malverzacije tadašnje SDP-ove županice Marine Lovrić Merzel za koju je radila, a koja je u dvije godine nanijela gotovo 3 milijuna kn štete. Sve je otkrila u emisiji Nedjeljom u 2. Opisala je kako se od nje tražilo da lažira dokumentaciju: "Vi izmislite događaj, domjenak na jednoj velikoj manifestaciji. Dotična osoba meni donosi račun, potpisujete se da je to doista bilo za taj događaj, plaća se i više s tim nemate ništa. Smisao je da izmišljate događaje za koje se plaćaju računi, usluge za koje županija nije dala". Drugim riječima, plaćali su se fiktivni računi. Od nje se također tražilo da lažira aktivnosti savjetnika Lovrić Merzel. O svemu tome informirala je jednog ministra SDP-a, ali i Uskok. Sve je došlo i do DORH-a u Sisku kojemu je dala izjavu. Anonymous (2015, url)

Nakon što je „zviždačica“ ukazala na financijske probleme u Sisačko-moslavačkoj županiji dobila je otkaz s obrazloženjem da je određene dokumente otkrila javnosti te je njeno radno mjesto ukinuto. „Zviždanje“ se negativno odrazilo i na njenog supruga koji je samo nekoliko mjeseci nakon njenog gostovanja u emisiji „Nedjeljom u 2“ dobio otkaz na HRT-u. Međutim, uspjeli su se izboriti za pravdu i oboje su vraćeni na posao.

Jovev je istaknula da bi sve opet napravila jednako jer su njeni motivi bili da se takav način vladanja Sisačko-moslavačke županije zaustavi i da županica okonča trošenje novca Županije u privatne svrhe.

6.4. Srećko Sladoljev

Dr. sc. Srećko Sladoljev se 1983. god. zaposlio na Imunološkom zavodu, ali nekoliko godina kasnije stvari su lagano krenule nizbrdo. 1990-ih su započela potkradanja te stručna i imovinska razaranja Imunološkog zavoda. Sve je to Sladoljev istaknuo u intervjuu 2009. god. što ga je u konačnici skupo koštalo kao i prethodno navedene „zviždače“ u ovome radu. Istog dana, kada je intervju dospio u javnost, dobio je izvanredni otkaz i zabranjen mu je fizički pristup zavodu. Kao obrazloženje otkaza navodi se kako je Sladoljev odao poslovnu tajnu o kupoprodajnom ugovoru za cjepivo protiv pandemijske „svinjske“ gripe. Međutim, on uopće nije bio izvoz informacija, što je kasnije i utvrđeno u sudskom postupku. Dobio je spor te je 2012. god. vraćen na radno mjesto, ali *mobing* se nastavio. Sladoljev je sa svojim znanjem i titulom postavljen na mjesto perača farmaceutskih stakala. Teror nije trpio samo Sladoljev, već i njegova supruga koja je radila u istoj tvrtki. Zaštitari su je kriomice upozorili kako im je naređeno da bilježe s kim i kada se viđa. Radne kolege izbjegavale su je zbog straha. Dujmušić (2016, url)

Dujmušić (2016, url) navodi kako se Sladoljev borio za pravedni sustav, spašavanje državnog novca i samog Zavoda, usporedno brinuo i o zdravlju svih mogućih korisnika cjepiva. Skroz je naglašavao kako cjepiva nisu sigurna te da mogu uzrokovati vrlo ozbiljne nuspojave i kako će prekomjerna masovna potrošnja cjepiva dovesti do većeg broja autoimunih bolesti. On se, kao stručnjak zalaže za sigurnija cjepiva i smatra da se trebaju unositi prirodnim putem – disanjem ili putem usta. Neovisno o tome što se zapravo borio za dobrobit cijelog društva, protiv njega je pokrenut postupak pred Državnim odvjetništvom radi lišavanja slobode zbog uzbunjivanja javnosti lažnim i uznemirujućim sadržajem.

Vijeće Europe je nakon istrage potvrdilo kako je pandemija bila lažna i kako se radilo o najvećoj namještaljci u povijesti zdravstva. Također, dokazano je i podmićivanje službenika *WHO-a (World Health Organization)* od strane proizvođača cjepiva.

Zbog izloženosti prevelikom stresu, kao posljedica javlja se narušeno zdravlje dr. sc. Sladoljeva, a svoju bolest objašnjava ovako: „Da, otkriven mi je septički endokarditis par dana prije fizičkog kraja. Uzrok je u teškim i dugotrajnim mentalnim naporima. Stresu. Bakterije prodiru u organizam, to se događa, ali ih zdrav imunološki sustav u sekundi prepoznaje i eliminira. Kod stresa, imunološki sustav je oslabljen pa se bakterije zadrže dulje. Često mjesto gdje se prihvaćaju bakterije su srčani zalisci. Kod mene je stradao aortalni zalistak“. (Dujmušić, 2016, url). Drugim riječima, da „zviždač“ nije bio izložen tolikom stresu, do bolesti vjerojatno ne bi ni došlo. Tako se i u ovom slučaju može zaključiti da je „zviždanje“ čin koji ostavlja loše posljedice na „zviždačev“ život kasnije.

Na pitanje, bi li postupio isto kada bi se moglo vratiti vrijeme te osjeća li zadovoljstvo učinjenim, odgovorio je sljedeće: „Povijest se ponovila više puta u dvadesetak godina borbe s političkim lopovlukom u Imunološkom zavodu. Ja nisam odustao ni nakon sedam upozorenja iz radnog odnosa koji su prethodili izvanrednom otkazu. Inače se preživi tek jedno upozorenje, a ja sam preživio sve. Nisam se polakomio za novcem kada mi je nuđen da budem „drugačiji“. Ne osjećam zadovoljstvo, ali osjećam mir.“ (Dujmušić, 2016, url)

6.5. Usporedba 4 slučaja „zviždanja“

SLIKA 3: 4 SLUČAJA „ZVIŽDANJA“

	ANKICA LEPEJ	VESNA BALENOVIĆ	JASMINA JOVEV	SREĆKO SLADOVLJEV
				
GODINA ZVIŽDANJA	1998.	2001.	2014.	2009.
RAZLOG	neistinite imovinske kartice Franje Tuđmana i njegove supruge	malverzacije u INI d.d. koja je oštećena za 24 mil. kn	malverzacije tadašnje županice SMŽ koja je u dvije god. nanijela gotovo 3 mil. kn štete	potkradanja, stručne i imovinske devastacije Imunološkog sustava te nesigurna cjepiva
MOTIV	informiranje hrvatske javnosti o pravoj imovinskoj kartici	zaustavljanje potkradanja i zviždanje zbog interesa INE	okončanje izvlačenja novca iz Županije u privatne svrhe te bolje vodstvo	zdravlje ljudi i zaustavljanje potkradanja Imunološkog zavoda
POSLEDICE	otkaz, optužnica od strane Općinskog državnog odvjetništva, zdravstveni problemi, prodaja obiteljskog stana zbog financijske nestabilnosti	otkaz, sudski progon od strane optuženih, zabrana ulaska u INU	otkaz zviždačice i njenog supruga	otkaz, vraćanje na nižu poziciju na radnom mjestu, zdravstveni problemi uzrokovani stresom
MIŠLJENJE NAKON ZVIŽDANJA	"Zviždanje se plaća skuplje nego kriminal, ali sve bih opet ponovila"	nakon svega joj nije žao, ali smatra kako je borba mogla biti brza i kratka	sve bi opet ponovila bez obzira na posljedice	sve bi opet ponovio bez obzira na zdravstvene probleme radi stresa

IZVOR: autor

Kod sva četiri slučaja „zviždanja“ kao glavni motiv za „zviždanjem“ javlja se informiranje javnosti o nepravilnostima koje se događaju unutar određenih institucija. Osim toga, motivi su i zaustavljanje odvijanja nepravilnosti, odnosno okončanje izvlačenja novca za privatne potrebe, potkradanja i malverzacije. Zanimljivo je što niti jedan prijavitelj nepravilnosti nije naveo motiv koji bi njemu kao pojedincu išao u korist. Iz toga se da zaključiti da „zviždači“ od „zviždanja“ uglavnom nemaju nekakvu osobnu korist i zapravo rade za dobrobit cjelokupne zajednice.

Otkaz je posljedica „zviždanja“ koja se javlja kod sva četiri slučaja, a u slučaju Jasmine Jovev otkaz je dobio i njen suprug koji je radio na HRT-u. Može se reći kako prijavitelji nepravilnosti nisu jedini koji su ugroženi nakon toga čina već je velika mogućnost da će se to reflektirati i na njihove članove obitelji. Osim otkaza, sudski progon nakon „zviždanja“ je gotovo neizbježan. Uz sve financijske probleme koje zahvate „zviždače“, tu su i zdravstvene poteškoće koje se javljaju par godina nakon kao posljedica pretrpljenog stresa.

Uzimajući u obzir narušeno zdravlje kao posljedica stresa kroz koji su prijavitelji nepravilnosti prolazili, postavlja se pitanje isplati li se „zviždati“ s obzirom na vrlo visoku cijenu koju „zviždanje“ sa sobom nosi? Bez obzira na sve posljedice svi analizirani „zviždači“ izjavili su kako bi opet ponovili sve.

Kao najutjecajnija „zviždačica“ kod ova četiri slučaja može se navesti gospođa Vesna Balenović, predsjednica udruge „Zviždač“. Ona se još uvijek bori za prava i pravovaljanu zaštitu prijavitelja nepravilnosti i ne želi da drugi prolaze ono što je ona prošla. S obzirom da je Zakon o zaštiti prijavitelja nepravilnosti stupio na snagu tek prošle godine i ne odnosi se na bivše „zviždače“, pitanje je bi li njihove sudbine bile drugačije da je zakon tada postojao? Balenović ne vjeruje u to i smatra kako zakon nije pisan u korist „zviždača“: "Zakon o zaštiti zviždača sastavljaju oni koji su na naša brojna upozoravanja da smo nezaštićeni, proganjani, zlostavljani i da su nam životi i zdravlje ugroženi, odgovarali da je Zakon o zaštiti zviždača nepotreban. Tvrđili su da su zviždači zaštićeni i više nego je potrebno. Govorili su nam da Hrvatska ima i previše zakona koji štite zviždače, do mjere da se zakoni po nekim pitanjima zaštite višestruko preklapaju.“ (Kukec, 2018, url). Bez obzira na negativno mišljenje gospođe Balenović, o učinkovitosti Zakona o zaštiti prijavitelja nepravilnosti može se raspravljati tek kada bude upotrijebljen na konkretnom slučaju.

7. ZAKLJUČAK

Pojam i shvaćanje „zviždača“ u društvu u Republici Hrvatskoj novijeg je datuma, ali u posljednje vrijeme sve češće se javlja u javnosti. Glavni doprinos u tome nose mediji otkrivanjem pojedinih afera u raznim institucijama, a stavljajući na prvo mjesto značenje i ulogu „zviždača“ kao važan dio pravne države.

Na prvi pogled čini se kako se na prijavljivanje nepravilnosti odlučuju ljudi koji su vječito nezadovoljni svojim statusom, poslovnim životom, radnim kolegama, ali to zapravo kod većine slučajeva nije tako. Velika većina „zviždača“ vjeruje u sustav i podržava ga. Oni su zapravo toliko šokirani kada otkriju određene nepravilnosti te žele s najboljom namjerom obavijestiti i upozoriti druge. U početku u to ulaze vrlo optimistično, no drugi šok se javlja kada otkriju da su u borbu protiv korupcije ušli s dosta velikim očekivanjima. Činjenica je da većina „zviždača“ u roku godine dana ostaje bez posla, sudski ih se progoni, prijeti i počinju živjeti s „etiketom“. Strah od istoga jedan je od glavnih razloga zašto se većina ipak odluči radije šutjeti dok se samo najhrabriji odluče progovoriti i snositi eventualne posljedice.

Svijet bi bio puno ljepše mjesto kada bi svaki čovjek razmišljao i ponašao se etički. Svaki pojedinac trebao bi osjećati moralnu odgovornost prijaviti nepravilnosti kojima je svjedočio. Prije izlaska u javnost bilo bi poželjno da na problem pokuša ukazati interno – unutar institucije. Tek ukoliko se ništa ne poduzme interno sljedeći korak bio bi izlazak u javnost, no bitno je da postoje čvrsti dokazi za ono o čemu se „zviždi“. Prijavitelj nepravilnosti treba biti psihički dobro pripremljen na sve kroz što će prolaziti te se treba pomiriti s činjenicom da će vjerojatno za cijeli život nositi „etiketu zviždača“.

Analizom četiri slučaja „zviždanja“ kroz ovaj rad može se zaključiti kako su posljedice za same „zviždače“ bile vrlo negativne. Kada se sve zbroji i oduzme vidljivo je kako su za sebe osobno napravili više štete, nego koristi. Bez obzira na to, oni bi opet ponovili sve. Dakle, zaključak je da su „zviždači“ zapravo vrlo hrabre osobe kojima je glavni motiv dobrobit za sve. Kroz „zviždanje“ hrvatska javnost saznala je za mnoge malverzacije, korupcije i nepravilnosti za koje, možda, da nije bilo tih hrabrih ljudi ne bi nikada saznala. Na kraju, postavlja se pitanje: koliko toga još zapravo ne znamo i koliko postoji „zviždača“ koji nikada nisu progovorili o onome što znaju?

POPIS LITERATURE

Knjige:

1. Bebek, B. i Kolumbić, A. (2004) *Poslovna etika*. 2. izd. Zagreb: Singerija nakladništvo d.o.o.;
2. Hartmann, F. (2014) *Zviždači*. Zagreb: Profil;
3. Krkač, K. (2007) *Uvod u poslovnu etiku i korporacijsku društvenu odgovornost*. Zagreb: Mate d.o.o.;
4. Krkač, K. i Jalešnjak, B. (2016) *Poslovna etika, korporacijska društvena odgovornost i održivost*. 2. prepravljeno i prošireno izd. Zagreb: Mate d.o.o.;
5. Lepej, A. (2003) *Istina. Savjest iznad bankarske tajne*. Zagreb: Prometej i Cin;
6. Vujić, V. (2012) *Poslovna etika i multikultura*. Opatija: Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu.

Časopisi:

7. Čorić, M i Jelavić, I. (2009) Etika u poslovanju: Etičko vodstvo u poslovnom kontekstu sa slučajevima iz prakse. *Obnovljeni život: časopis za filozofiju i religijske znanosti*, Vol. 64. No. 3., str. 393-404. URL: <https://hrcak.srce.hr/41187> (4.5.2020.)
8. Habazin, M. (2010) Zaštita „zviždača“. *Hrvatska i komparativna javna uprava: časopis za teoriju i praksu javne uprave*, Vol. 10. No. 2., str. 331-347. URL: <https://hrcak.srce.hr/135418> (15.5.2020.)
9. Mijatović, F. (2016) Biti zviždač (parezijast): Vrlina hrabrosti ili porok ludosti. *Riječki teološki časopis*, vol. 48. No. 2., str. 265-287. URL: <https://hrcak.srce.hr/177604> (3.6.2020)
10. Vrdoljak Raguž, I. (2014) Društveno odgovorno poslovanje i hrvatska gospodarska praksa. *Oeconomica Jadertina*, Vol. 4. No. 1., str. 40-58. URL: <https://hrcak.srce.hr/130001> (14.5.2020.)

Web:

11. Dubravica, D. (2011) *Korupcija. Uzroci, posljedice, prevencija*. URL: <https://pravosudje.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Antikorupcija/Antikorporacija%20brosura%20za%20web2.pdf> (6.5.2020.)

12. Dujmušić, I. (2016) *Dr. Srećko Sladoljev – zviždač kojeg priznaje i hvali svijet, no ne i vlastita država*. Os Uma. URL: <https://portalosuma.com/2017/03/06/dr-sc-srecko-sladoljev-zvzdac-kojeg-priznaje-i-hvali-svijet-no-ne-i-vlastita-drzava/?fbclid=IwAR3IKQq3jiyxmduGI9mYGAi244VOi1nuTXCzStT1eMXiRYqZhS1E982IJEk> (15.6.2020.)
13. Državni službenici i namještenici (n.d.) URL: https://uprava.gov.hr/o-ministarstvu/ustrojstvo/uprava-za-sluzbenicke-odnose/drzavni-sluzbenici-i-namjestenici/779?fbclid=IwAR2jfPyn_Yi4I1mDmux6PJkDiWRsWZQFZko3flBZbuiGBeHJ6NmrSsg7eHI (5.5.2020.)
14. Edward Snowden (n.d.) URL: https://hr.wikipedia.org/wiki/Edward_Snowden?fbclid=IwAR0GuXa9aIz80QyU79IK-9vOYUaYk27SE4t3sPPi8vX5t_RG4bDciexmU7Y (1.6.2020.)
15. Europska Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (NN 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10) URL: [https://www.zakon.hr/z/364/\(Europska\)-Konvencija-za-za%C5%A1titu-ljudskih-prava-i-temeljnih-sloboda?fbclid=IwAR2WTUgjCMdjrX_leNbup4MIq5jXU4pVbAL5wljmvw2tqwQtlS2-v_BG2-8](https://www.zakon.hr/z/364/(Europska)-Konvencija-za-za%C5%A1titu-ljudskih-prava-i-temeljnih-sloboda?fbclid=IwAR2WTUgjCMdjrX_leNbup4MIq5jXU4pVbAL5wljmvw2tqwQtlS2-v_BG2-8) (20.5.2020.)
16. Hina (2018) *Katastrofalna ocjena vijeća Europe: Hrvatska opet u društvu s najgorima, ne mari puno za bitku s korupcijom*. Net.hr. URL: https://net.hr/danas/hrvatska/katastrofalna-ocjena-vijeca-europe-hrvatska-opet-u-drustvu-s-najgorima-ne-mari-puno-za-bitku-s-korupcijom/?fbclid=IwAR2jfPyn_Yi4I1mDmux6PJkDiWRsWZQFZko3flBZbuiGBeHJ6NmrSsg7eHI (7.6.2020.)
17. Horvat, K. (2018) *Položaj zviždača u Hrvatskoj u kontekstu predstojećeg zakonskog uređenja prijavljivanja nepravilnosti*. URL: https://www.kucaljudskihprava.hr/wp-content/uploads/2019/02/KLJP_TematskiIzvjestajZvzdaci.pdf (6.5.2020.)
18. Jurić, M. (2012) *Vesna Balenović: Deset godina moje borbe protiv Ine*. URL: <https://www.dnevno.hr/vijesti/hrvatska/vesna-balenovic-deset-godina-moje-borbe-protiv-ine-dorh-a-i-politicke-korupcije-72938/> (15.6.2020.)

19. Kuček, T. (2018) *Potresno pismo zviždača vladi*. Jutarnji. URL: https://100posto.jutarnji.hr/news/sastavili-ste-zakon-o-nama-kojima-su-zivoti-i-zdravlje-ugrozeni-jer-smo-prijavili-kriminal-a-niste-nas-ni-konzultirali?fbclid=IwAR3en5jLpHAMWj_0wC020D4HkN7Ko8jVdC4nF1ec0TsZdIVSB1IQcNat_A (7.6.2020.)
20. Nacional (2019) URL: https://www.nacional.hr/balenovic-na-snagu-stupio-zakon-koji-dosadasnje-zvzdace-nece-stitati/?fbclid=IwAR2_KNxNLA7UYiR2Q-Oa3aaiE_FvFZvT2d5z3K0zgQ63TokUGur6mmRLcFc (10.6.2020.)
21. Šutnja ili zviždanje (2014). URL: <http://www.prakticanzivot.com/sutnja-ili-zvzdanje-10000?fbclid=IwAR3W-t-fnv5IlsSCyvTvnMGwoGvESyScDVMMJcL0qSeTbn-ZhVMNI4J3FGo> (10.6.2020.)
22. Zakon o državnim službenicima (NN 92/05, 140/05, 142/06, 77/07, 107/07, 27/08, 34/11, 49/11, 150/11, 34/12, 49/12, 37/13, 38/13, 01/15, 138/15, 61/17, 70/19, 98/19) URL: <https://zakon.hr/z/108/Zakon-o-dr%C5%BEavnim-slu%C5%BEbenicima?fbclid=IwAR19BjSQwzzRGKcNc723T2TVtiNKrht7iUOrIRt3bVxLn8n653U0nl67D9Y> (10.6.2020.)
23. Zakon o kaznenom postupku (NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19) URL: <https://www.zakon.hr/z/174/Zakon-o-kaznenom-postupku> (10.6.2020.)
24. Zakon o potvrđivanju građanskopravne konvencije o korupciji (NN 6/2003) URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2003_03_6_30.html?fbclid=IwAR3D3Hzy2KiHkX5hfrF3DeXkr0zqSr11eQiiQLYfHxzqN8KesS4U_ODJek (20.5.2020.)
25. Zakon o potvrđivanju kaznenopravne konvencije o korupciji (NN 11/2000) URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2000_10_11_103.html?fbclid=IwAR2WTUgjCMdjrX_leNbup4MIq5jXU4pVbAL5wljmvw2tqwOtlS2-v_BG2-8 (20.5.2020.)
26. Zakon o potvrđivanju Konvencije Ujedinjenih naroda protiv korupcije (NN 2/2005) URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2005_02_2_8.html?fbclid=IwAR2P8V5kbUCOvI3oNk3jKeCF1jX7-pn52W2DbClfN68_6ZYDQc7_HIz9wIo (20.5.2020.)

27. Zakon o radu (NN 93/14, 127/17, 98/19) URL: <https://www.zakon.hr/z/307/Zakon-o-radu> (10.6.2020.)
28. Zakon o sustavu unutarnjih financijskih kontrola u javnom sektoru (NN 78/15, 102/19) URL: <https://www.zakon.hr/z/806/Zakon-o-sustavu-unutarnjih-kontrola-u-javnom-sektoru> (10.6.2020.)
29. Zakon o zaštiti prijavitelja nepravilnosti (NN 17/2019) URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_02_17_357.html (10.6.2020.)
30. Zviždačica koja je razotkrila Merzel: Opet bih sve ponovila (2015) URL: <https://www.index.hr/vijesti/clanak/Zvizdacica-koja-je-razotkrila-Merzel-Opet-bih-sve-ponovila/823329.aspx?fbclid=IwAR0dHIgppq6NG7B8sxQ0CFiSKgEgswEYV6tjMxnzRJYEk43pwbB27Kfbvu6Q> (10.6.2020.)

POPIS SLIKA

SLIKA 1: SUBJEKTI KOJI UTJEČU NA ETIČKO POSLOVNO PONAŠANJE	4
SLIKA 2: RJEŠENJE PO KOJEMU SE OBUSTAVLJA KAZNENI POSTUPAK PROTIV GOSPOĐE LEPEJ	35
SLIKA 3: 4 SLUČAJA „ZVIŽDANJA“	42

POPIS KRATICA

sl. – slično

itd. – i tako dalje

dr. – drugih

DOP – društveno odgovorno poslovanje

čl. – članak

st. – stavak

t. – točka

god. – godina

RH – Republika Hrvatska

GRECO – skupina zemalja za borbu protiv korupcije

EU – Europska Unija

IZJAVA O AUTORSTVU RADA

Ja, **Magdalena Zadro**, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor diplomskog rada pod naslovom **Etička pitanja problema zaštite zviždača u Republici Hrvatskoj** te da u navedenom radu nisu na nedozvoljen način korišteni dijelovi tuđih radova.

U Požegi, 7.9.2020.

Magdalena Zadro
